

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

8^E JAARGANG

WOENSDAG 3 OCTOBER 1923

No. 405

INHOUD

ZWITSERSCH EN NEDERLANDSCH SPOORWEGVERSLAG 1922	Blz.
II (Slot) door <i>Jhr. J. A. van Kretschmar van Veen</i> . . .	854
De Salarissen der Ambtenaren door <i>Prof. Dr. N. J. Polak</i>	855
Overbevolking en Overzeesche Emigratie in Zwitserland	..
I door <i>Mr. R. A. Pockema</i>	856
Indische Staats- en Particuliere Spoorwegen door <i>J. Th. Gerlings</i>	857
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De Rijkconferentie door <i>Prof. Dr. P. Geyl</i>	858
De Duitse Munthervormingsplannen door <i>Dr. Kurt Singer</i>	861
AANTEKENINGEN:	
Rede van den Heer E. Heldring, Voorzitter van de Kamer van Koophandel te Amsterdam	863
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN 864—872	
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.*

Redacteur-Secretaris van het weekblad: *D. J. Wansink.*

Secretariaat: *Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam.*

Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.*

Telefoon Nr. 3000. Postcheque- en girorekening
Rotterdam No. 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 25,— per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

2 OCTOBER 1923.

In verband met de maandswisseling was de geldmarkt gedurende de afgelopen berichtsweek iets vaster. De geldvraag was echter niet groot, merkwaardig geringer dan de vorige maanden en in tegenstelling met wat gewoonlijk in het najaar plaats vindt. Particulier disconto verhief zich dan ook nauwelijks $\frac{1}{2}$ pCt., alleen op de laatste dagen der week werd ook wel $3\frac{3}{4}$ pCt. gevraagd, maar meestal niet toegestaan. Prolongatie $3\frac{1}{2}$ à $3\frac{3}{4}$ pCt. Callgeld zelfs op den laatsten à 2 en $2\frac{1}{4}$ pCt. verkrijgbaar.

* * *

Op den weekstaat van De Nederlandsche Bank geeft de post binnenlandsche wissels een daling van nagenoeg f 17 miljoen te zien. Deze daling laat zich voor het grootste gedeelte verklaren uit aflossing van schatkistpapier; het totaal der rechtstreeks bij de Bank geplaatste schatkistpromessen blijkt van f 22

miljoen tot f 7 miljoen te zijn afgenomen. Daarentegen vertoont het hoofd beleeningen, blijkbaar in verband met de maandswisseling, een vrij aanzienlijke stijging. De effectenbeleeningen stelden zich f 24,8 miljoen, de goederenbeleeningen f 4,4 miljoen hoger dan verleden week. In totaal liep de post van f 134,4 miljoen tot f 163,6 miljoen op. De stijging betreft vnl. de Hoofdbank.

De zilvervoorraad van de Bank nam in de afgelopen week met f 740.000 af. Het renteloos voorschot aan het Rijk verminderde met f 2,6 miljoen. De post papier op het buitenland bleef nagenoeg onveranderd. Dat de diverse rekeningen onder het actief niettemin met ruim f 26 miljoen opliepen zal wel voor het grootste gedeelte samenhangen met de stagnatie bij den postcheque- en girodienst.

De biljettencirculatie blijkt met een kleine f 46 miljoen te zijn gestegen. Deze bedraagt thans weder meer dan f 1 milliard. De rekening-courant saldi daalden met f 11,4 miljoen. Het beschikbaar metaalsaldo stelde zich op f 381,7 miljoen.

* * *

De wisselmarkt was deze week zeer bewogen. De koersen voor Marken en Franken fluctueerden weder hevig. Franken zetten aanvankelijk de stijging der laatste weken nog voort, maar daarna trad vrij plotseling een sterke reactie in. Een later opnieuw ingezette hausse werd weder spoedig onderbroken; op het lagere niveau bleef de stemming echter prijshoudend. In Marken ging niet veel meer om. Door de buitengewoon rigoureuze nieuwe condities van de Duitse banken werd vrijwel alle regelmatige handel onmogelijk gemaakt. Ook hieruit blijkt weder, hoe men in Duitschland alle gevoel voor prijsverhoudingen verloren heeft.

LONDEN, 29 SEPTEMBER 1923.

Nadat de geldmarkt vrij gemakkelijk had ingezet, heerschte tegen het midden van de week een vastere toon, tengevolge van het naderen van maands- en kwartaalseinde en van het opnemen van geld voor „windowdressing”.

Daggeld bereikte 3 pCt.; voor zevendaags geld à $2\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ pCt. bestond groote vraag, terwijl crediet tot de eerste dagen van October $3\frac{1}{4}$ pCt. deed.

Disconto's ondervonden weinig invloed van de grotere vastheid der geldmarkt, daar men in de naaste toekomst een ruimer aanbod van kort crediet verwacht.

2-maands prima bankaccept	3 pCt.
3-maands idem	$3\frac{1}{16}$ pCt.
4-maands idem	$3\frac{5}{16}$ — $\frac{7}{16}$ pCt.
6-maands idem	$3\frac{5}{8}$ — $\frac{11}{16}$ pCt.

ZWITSERSCH EN NEDERLANDSCH SPOORWEGVERSLAG 1922.

II (Slot).

- De Exploitatiekosten.

Zowel hier als in Zwitserland heeft men getracht het resultaat te verbeteren door vermindering der kosten. Het vorige jaar vestigde ik de aandacht op de verschillen in sommige hoofdrubrieken der uitgaven; aangezien in de onderlinge verhouding dier rubrieken niet veel verandering is gekomen, kan ik mij nu bepalen tot een beschouwing van de bereikte verminderingen.

De gezamenlijke exploitatieuitgaven waren:

	Zwitserland.		Nederland.	
	f	p. KM.	f	p. KM.
1921..	170.959.000	59,319	194.126.000	53,104
1922..	156.856.000	53,316	172.656.000	47,031
Minder	14.103.000	of 8,25 %	21.470.000	of 11,06 %

In verhouding tot de opbrengsten waren de exploitatiekosten (exploitatiecoëfficiënt):

	Zwitserland.	Nederland.
1921....	96,59 %	99,95 %
1922....	91,14 %	98,46 %

De voornaamste besparingen werden verkregen:

	Zwitserland.		Nederland.	
	1921	1922	Minder	
Personeel	f 120.443.450	f 110.483.727	f 9.960.000	
Brandstoffen .	„ 44.814.977	„ 41.287.257	„ 3.528.000	
Overige kosten			„ 615.000	
			f 14.103.000	
				f 21.470.000
Nederland.				
Personeel	f 124.464.000	f 123.878.000	f 586.000	
Materialen				
voor onderhoud „	21.600.000	19.265.000	2.335.000	
Brandstoffen .	„ 29.652.000	„ 14.205.000	„ 15.447.000	
Overige kosten			„ 3.102.000	
			f 21.470.000	

In Zwitserland gaf dus het personeel de hoofdbesparing, in Nederland de brandstoffen. De gemiddelde prijs der brandstoffen daalde in Zwitserland van f 87,13 tot f 79,21 per ton, in Nederland van f 35,— tot f 18,61. Het gemiddeld verbruik per trein-kilometer was in Nederland 18,1 KG. tegen 20,9 KG. in 1921. In Zwitserland was het gebruik ongeveer hetzelfde als het vorige jaar. Als bovenvermeld, heeft men aldaar op den voorraad ten laste der winsten verliesrekening f 4.250.000 afgeschreven, ten einde van 1 Januari 1923 af, den verbruiksprijs op f 32,50 per ton te kunnen brengen. Om dit te bereiken zal dan toch nog een aanmerkelijke verlaging van den inkoopsprijs moeten zijn ingetreden.

Het groote verschil in prijs wijst op een aanzienlijke bevoorrechtiging van Nederland, maar verklaart tevens den spoed, die in Zwitserland wordt gemaakt met de electricatie, waarbij van waterkracht wordt gebruik gemaakt en men zich geheel van de steenkolen zal kunnen losmaken. Volgens het werkplan zal vóór eind 1926 877 KM. geëlectriceerd zijn.

De personeelkosten maken in Zwitserland ruim 70 pCt. der totale exploitatiekosten uit, in Nederland bijna 72 pCt. Deze verhoudingen loopen dus niet ver uiteen. In Zwitserland is verlaging van dezen hoofdpot der uitgaven verkregen door vermindering van het aantal personen in dienst en de betalingen in verschillende vorm. Het personeel verminderde met 1553 man. De verlaging der betalingen betrof voornamelijk den duurtetoelag, die van 117 pCt. in 1921 werd teruggebracht tot 100 pCt. in 1922, gerekend op het reglementaire loon. Bij de toepassing dezer verlaging wordt rekening gehouden met het verloop der indexcijfers voor levensonderhoud en werd aangenomen, dat het leven in 1922 nog 70 pCt. duurder was dan in 1914. Dit komt dus vrijwel overeen met Nederland. Het verslag bevat uitvoerige gegevens omtrent de systematische toepassing der verlaging van den duurtetoelag, waarbij er naar wordt gestreefd, dat de vermindering van inkomsten voor het personeel zoo geleidelijk mogelijk geschiedt.

Het vorige jaar wees ik er reeds op, dat het behoud van het stelsel duurtetoelagen, in plaats van omzetting in loon, het in Zwitserland zooveel gemakkelijker maakt om geleidelijk tot het normale loon terug te keeren. Het officieel vaststellen van indexcijfers levert daarbij een betrouwbaren maatstaf.

In Nederland verminderde het personeel met 3.511 personen; dat deze vermindering zich niet duidelijker afspiegelt in de uitgaven, spruit hieruit voort, dat zij zich over het geheele jaar verdeelt, aan vele ontslagenen uitkeeringen moesten worden gedaan en de bijdragen aan de fondsen nog toenamen. Loonsverlagingen hadden in 1922 niet plaats; eerst in 1923 werd 8½ pCt. op de loonen gekort als bijdrage in de pensioenfondsen, waarvan voordien vrijstelling bestond. In Zwitserland, waar de vermindering van loon en toeslag samen ook ongeveer 8 pCt. bedraagt, is men dus met de verlaging een jaar vooruit; ook is men blijkbaar met de inkrimping van het personeel eerder begonnen.

De getalsterkte van het personeel per kilometer was in Zwitserland gemiddeld over het jaar 12,5, tegen bijna 13 in Nederland op 't eind van 't jaar; bij een gemiddelden loop van 31 treinen per kilometer per dag in Nederland tegen 24 in Zwitserland, wijst dit op een zuiniger personeelbezetting in Nederland.

In de in den aanhef vermelde bedrijfsresultaten vindt men voor de beide landen zeer uiteenlopende bedragen voor de baten en lasten buiten de eigenlijke exploitatierekening en blijken deze in Zwitserland veel hooger te zijn. Wat de lasten betreft wordt dit verklaard door de hogere interestrekening, n.l. pl.m. f 14.000.000 meer, de meer vermelde afschrijving op den steenkolenvoorraad ad f 4.250.000, benevens eenige stortingen in vernieuwingsfondsen, die in Nederland niet bestaan; over een en ander gaf ik het vorige jaar toelichting. Het verschil in de baten wordt grotendeels opgehelderd door de bovenvermelde vergoeding voor diensten in de oorlogsjaren en verder door onttrekkingen aan fondsen en rente berekend gedurende constructie van werken.

Naast besparing op de exploitatie wordt in Zwitserland gestreefd naar beperking in de kapitaalsuitgaven ter matiging van de toename van den rentelast; dit wordt mogelijk gemaakt doordat de treindienst nog steeds minder uitgebreid is dan voor den oorlog; in 1913 was het gemiddeld aantal treinen per kilometer 36 per dag tegen 24 in 1922; de inrichtingen, die vroeger een grooter verkeer konden beheerschen, worden daarom nu ruim geacht en zullen nog verscheidene jaren voldoende zijn. Toch werd nog het eerbiedwaardig bedrag van f 53.000.000 voor nieuwe werken, inrichtingen en rollend materieel uitgegeven, waarvan ruim de helft voor de electricatie, waartegenover besparing op de exploitatiekosten wordt verwacht. Vermelding verdient, dat door de regering een bedrag van ongeveer f 14.000.000 ter beschikking werd gesteld voor uitvoering van werken bij wijze van werkloosheidsbestrijding, waarvan pl.m. f 4.500.000 in 1922 is uitgegeven.

In Nederland bedroegen de kapitaaluitgaven ongeveer f 20.000.000. Ook hier bepaalt men zich tot het strikt noodzakelijke; het verschil in den treindienst nu en voor den oorlog is hier geringer, n.l. 31 tegen 40 per kilometer per dag.

Sedert 1914 bedraagt het totale tekort tot en met 1922 in Zwitserland f 159.000.000, waarvan na afschrijving tegen een vroegere reserve, die verminderd kon worden wegens verlenging van den aflossingstermijn van leeningen, nog f 105.000.000 in de balans blijft staan. Dit tekort wordt geheel beschouwd als een gevolg van den oorlog; de vermindering der netto's wordt n.l. nog steeds toegeschreven aan de economische depressie, de duurtetoelagen aan het personeel en den hoogen prijs van brandstoffen en materialen; een en ander veroorzaakt door uit den oorlog voortgevloeide omstandigheden. Het is de bedoeling dit te

kort uit toekomstige overschotten te delgen. Ten einde het dragen van dezen last te verlichten en daartegenover tarieven te kunnen verlagen, is door den Nationalen Raad voorgesteld f 15 à f 20.000.000 daarvan ten laste van 's Lands begrooting te brengen. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat zoowel deze ontlasting der spoorwegrekening als de ten vorigen jare toegepaste afschrijving, voor het land slechts een andere verdeling, geen vermindering van lasten beteekent.

In Nederland bedraagt het geheele tekort der gezamenlijke maatschappijen, sedert 1914 per saldo bijna f 93.000.000, waarbij rekening is gehouden met de bijpassingen van den Staat, het door de reservefondsen gedragen verlies in 1920 en 1922, het winstsaldo der maatschappijen in 1915 en 1916 en het niet uitkeeren van dividend over 1920. Weliswaar zijn in dit te kort begrepen de door den Staat gegarandeerde winstsaldi, doch voor de vergelijking met Zwitserland, waar geen aandelenkapitaal is, treedt dit in de plaats van de aldaar betaalde rente op de obligatieschuld.

Is dus in het verleden het verlies in Nederland slechts 58 pCt. van dat in Zwitserland, voor de toekomst ziet het er minder mooi voor ons uit. Immers de algemeene indruk, dien men van het Zwitsersche verslag krijgt, is dat men daar op den goeden weg is. Het spoorwegbestuur zelf voorziet reeds in 1924 een sluitende rekening, door toeneming van ontvangsten en verder doorvoeren van bezuinigingen „si les événements politiques ne viennent pas bouleverser nos calculs”. De bemoedigende resultaten van de tweede helft van 1922 en de eerste maanden van 1923 schijnen aan deze verwachting grond te geven.

In het Nederlandsche verslag wordt, gewezen op de steeds dalende opbrengsten in 1923 (voor de eerste 5 maanden f 9.000.000 en tot en met Juli f 12.000.000 minder), het stil liggen van het verkeer met het bezette deel van Duitschland, de stijgende prijzen van brandstoffen en materialen, als zoovele ongunstige factoren, die voor de toekomst weinig goeds voorspellen, ondanks de krachtige bezuinigingsmaatregelen, waarvan de werking zich steeds meer doet gevoelen.

Hilversum.

VAN KRETSCHMAR.

DE SALARISSEN DER AMBTENAREN.

Prof. Dr. N. J. Polak te Rotterdam schrijft ons:

De plannen der regeering tot verlaging van de bezoldiging der ambtenaren hebben heel wat pennen in beweging gebracht. Zulks is zeer begrijpelijk: niemand laat zich een financiële aderslating welgevallen zonder zich daartegen te verzetten. De particuliere ondernemer, die door concurrentie of malaise zijn inkomen ziet verminderen, verzet zich door vergroting zijner energie, en is zijn verzet vruchteloos, dan blijft hem niets anders over dan den nieuwen toestand, door de harde economische werkelijkheid in het leven geroepen, te aanvaarden. Die economische werkelijkheid ondervindt ook menig arbeider, die bij daling van het prijsniveau voor de keus staat, een lager loon te aanvaarden of zijn plaats door een ander te zien ingenomen. En ook de georganiseerde arbeider, te wiens behoeve de concurrentie is beperkt, wien geen ontslag ter vervanging door goedkoopere werkkrachten dreigt, ondervindt de economische werkelijkheid doordat zijn werkgever het bedrijf stop zet zodra het niet meer loonend is, waardoor hij voor de keus wordt gesteld, te werken tegen lager loon of werkloos te worden. Hoe vrijer positie de door den conjuncturomslag getroffenene in het ruilverkeer inneemt, des te eer ondervindt hij daarvan de gevolgen en des te gereeder aanvaardt hij die als louter economische noodzaak. Naarmate de gebondenheid sterker wordt, vermindert echter het inzicht, dat de economische noodzaak en deze alleen een offer eischt. Billijkheidsbetogen, ethische motieven en tal van andere bewijsvoeringen verdoezelen de economische werkelijkheid zodra er in min of meer „economisch

georganiseerde” bedrijfstakken van loonregeling sprake is. Er wordt over geschreven, gesproken, vergaderd, er worden protestmeetings belegd, er wordt op het gevoel der omstanders gewerkt, zóózeer zelfs, dat men haast vergeet, dat de verlaging van het levenspeil der automatisch gehavende ondernemers en die der georganiseerde arbeiders uit één en dezelfde economische oorzaak voortspuit.

Wanneer wij in het particuliere bedrijfsleven reeds deze verschijnselen zien, dan baart het geen verwondering, dat als de vaak almachtig gewaande overheid een verlaging der bezoldigingen aankondigt, de vermenging van economische, ethische en politieke motieven nog sterker wordt. De gevoerde polemieken geven daarvan blijken te over. Er wordt gevraagd of het billijk is, het tekort in hoofdzaak ten laste der ambtenaren te brengen; daartegenover wordt beweerd, dat de inkomsten in het vrije bedrijfsleven reeds zijn verminderd, en dit argument wordt weer beantwoord met een verwijzing naar de oorlogswinst, door de ondernemers gemaakt in een tijd, toen de ambtenaren onder de duurre te lijden hadden. 't Is alles gebaseerd op een gevoel van billijkheid, zooals ouders die tusschen hun kinderen betrachten; men vergeet echter, dat hier niet één enkele vader aanwezig is om ieder op zijn beurt in gelijke matè te doen genieten. De billijkheidsgedachte komt ook aan den dag in de beweging om de verlaging quantitatief afhankelijk te maken van de te voren plaatsgevonden verhooging, en in de meening, dat met de ambtenaren ook de obligatiehouders van den staat en de aandeelhouders der spoorwegmaatschappijen hun inkomsten moeten zien besnoeid.

Het komt mij voor, dat de wijze, waarop de overheid haar voornemen tot traktementsverlaging heeft medegedeeld en gemotiveerd, mede schuldig is aan de verwarde discussies. De Regeering wil tot verlaging der bezoldiging overgaan om de begrooting sluitend te maken; zij heeft getracht op andere wijze de beide einden samen te brengen, maar nu dat niet gaat moeten de tractementen wel worden verlaagd. De Gemeente Rotterdam staat, blijkens de M. v. T. op de ingediende ontwerp-begrooting 1924, op hetzelfde standpunt: er moet gezocht worden naar wegen tot vermindering der lasten, maar eerst in de laatste plaats moet de bezoldiging van het gemeentepersoneel worden verminderd. De traktementen worden zodoende de sluitpost der begrooting en het personeel wordt in de meening gebracht, dat het thans alleen den last der ongunstige tijden heeft te dragen, dat het deficit op de ambtenaren wordt verhaald.

Deze omstandigheid vertroebelt ten zeerste den blik van velen op de zoo belangrijke „question brûlante”. De Regeering heeft het economisch karakter van de kwestie te zeer uit het oog verloren. Zij had moeten onderzoeken, of de traktementen uitgaan boven den marktprijs van den betreffenden arbeid en als dat het geval bleek te zijn had zij die traktementen moeten verminderen, onverschillig of de begrooting millioenen tekort of millioenen overschot te zien geeft. Door het salarispeil niet op zichzelf, maar alleen in verband met het saldo der begrooting te beschouwen, geeft de overheid blijk, het vraagstuk niet te kennen.

⁂ Het is begrijpelijk, dat de oppervlakkige beschouwer tot de regeerings-redeneering komt. Hij ziet de loonsverlagingen in het particuliere bedrijfsleven gemotiveerd op de verminderde opbrengst van het product. Het kan er niet meer af, wij werken met verlies, wij moeten stopzetten of de loonen verlagen, zoo is de kreet der ondernemers. Wat is natuurlijker dan dat de overheid dien kreet nabootst? Toch past hij niet in den mond van de overheid. Want de overheid heeft — afgezien van haar bedrijven, die door hun monopolistisch karakter ook nog een bijzondere plaats innemen — niet gelijk de particuliere ondernemer den rechtstreekschen maatstaf van de opbrengst

van het product tegenover de productiekosten: de overheid verkoopt haar product niet, voor wat zij presteert vormt zich geen marktprijs, zij bevredigt gemeenschappelijke behoeften zonder voor iederen dienst een evenredige prestatie te vragen. Het tekort op den staatsdienst is niet, gelijk het verlies der onderneming, het verschil tusschen productiekosten en opbrengst van het verkochte product, maar het is ontstaan doordat wat talrijke individuen voor hun gemeenschappelijke behoeftenbevrediging hebben bijeengebracht, niet dekte de uitgaven, die voor de plaatsgevonden behoeftenbevrediging zijn gedaan. Het lijkt dus meer op het tekort van den particulier bij te groote vertering.

Laat ons met dien particulier een vergelijking trekken. Indien dezen bleek, dat hij meer dan zijn inkomen verteerde, zou hij dan den slager zeggen, dat deze hem voortaan het vleesch goedkooper moest leveren omdat hij met zijn inkomen niet uitkwam? Het antwoord zou zeker luiden, dat hij dan maar geen vleesch moest eten. Maar als dezelfde particulier, zelfs terwijl hij nog duizenden per jaar overspaart, ontdekt, dat een andere slager hem hetzelfde vleesch goedkooper kan leveren, dan reclameert hij met succes bij zijn leverancier, of hij gaat naar den ander.

Zoo zal ook de overheid, onafhankelijk van de begroting, hebben te onderzoeken, of het peil der traktementen ligt boven dat, waarop verwacht kan worden, dat het noodige aantal tot den te verrichten arbeid bekwame personen, juist kan worden verkregen en behouden. Is dat het geval, dan is zulks een motief voor verlaging der bezoldiging, niet slechts voor die publieke lichamen, die met de handen in het haar zitten, maar óók voor die, welke nog geen tekorten hebben of ze nog op andere wijze weten te dekken. Blijkt het salarispeil niet te hoog, dan zal de overheid de opheffing van het deficit moeten zoeken door beperking harer behoeftenbevrediging, door vermindering van de overheidszorg. Wat ook het resultaat van dit onderzoek zij, de Regeering houde de beide verschijnselen gescheiden en vrage zich dus ten aanzien der ambtenaarssalarissen alleen af, of zij al dan niet boven den marktprijs noteert, waarbij zij, gezien het stroeve van iedere overheidsregeling, meer dan anderen met de marktprognose rekening houde.

Over de rechtmatigheid van salarisverlaging in verband met het befaamde artikel 40 wil ik als niet-jurist zwijgen. Ook over allerlei andere kanten dezer kwestie. Doel van dit schrijven is uitsluitend, de economische motiveering te zuiveren, twee troebel dooreengemengde overwegingen van elkander te scheiden.

P.

OVERBEVOLKING EN OVERZEESCHE EMIGRATIE IN ZWITSERLAND.

I.

In het Zwitsersche tijdschrift „für Schweiz. Statistik und Volkswirtschaft“ van 1923 No. 1 vindt men een artikel van dr. Julius Wyler, privaat-docent aan de Universiteit te Bern, over het bevolkingprobleem in Zwitserland. Aan dit artikel en aan andere nieuwe Zwitsersche litteratuur worde hier een en ander ontleend, terwijl eigen inzichten daarin worden vermengd of daaraan worden toegevoegd.

Dr. Wyler onderscheidt tusschen de *gesloten* en de *open* bevolking. Als *gesloten* beschouwt hij een bevolking, die alleen leeft van de cultuur en verwerking van wat op eigen bodem groeit; als *open* bevolking dat deel van het volk, hetwelk voor het buitenland werkt en als betaling daarvoor bodemproducten van elders krijgt (graan, vleesch, enz.).

Waar een deel der landgenooten noch als *gesloten* noch als *open*-bevolking een bestaansmiddel in eigen land kan vinden, wordt emigratie het redmiddel.

Voor Zwitserland *tijdelijke* emigratie door werken in aangrenzende Europeesche landen met terugkeer

binnen de eigen landpalen of (gewoonlijk) blijvende emigratie naar andere werelddeelen.

In vorige eeuwen geschiedde de tijdelijke emigratie door het zoogenaamde „Reisslaufen“, het dienst nemen als soldaat bij vreemde mogendheden.

Ofschoon de omvang dezer beweging niet nauwkeurig kan worden vastgesteld, komt Dr. Pfyffer op grond van de hem ten dienste staande gegevens tot de volgende cijfers. Van 1474—1792 dienst nemen in Frankrijk 730.000 man, in andere landen 190.000 man. Men neemt aan dat nog in de 18de eeuw de helft van de overbevolking een uitweg vond met „Reisslaufen“. Het kanton Zurich hetwelk zich reeds destijds als industrieland ontwikkelde, verbood echter het gaan in vreemden krijgdiens.

De Napoleontische oorlogen brachten een groote verarming. In de jaren na den slag bij Waterloo is veel ellende geleden en zijn zelfs duizenden Zwitsers van honger gestorven. In het Haslidal leefde nog in 1820 de bevolking uitsluitend van aardappelen en geitenmelk met toevoeging van een stukje kaas.

Eerst veel later kwam de groote industriele ontwikkeling en van 1860—1910 nam de bevolking toe met 50 pCt. De periode van goede en kwade jaren werden vrij nauwkeurig geregistreerd door de cijfers van de overzeesche emigratie. Echter eerst later, want in de hongerjaren na 1815 was de emigratie te bezwaard. De jaarlijksche emigratie bedroeg van 1810—1830 slechts een duizendtal, tegen ongeveer 11.000 in de slechte landbouwjaren na 1880.

De bloeiperiode van de industrie ontwikkelde een tegenovergestelde beweging. Van 1889—1910 overtrof het aantal immigranten dat der emigranten. De bevolking nam toe met 153.000 zielen boven het geboorteoverschot.

Thans bevindt Zwitserland zich weer in een besliste periode van overbevolking, evenals na den slag bij Waterloo. En dit is thans tot zekere hoogte veel bedenkelijker dan destijds, omdat de verhouding tusschen *gesloten* en *open* bevolking (zie boven) geheel is gewijzigd. Wanneer nog in 1850 van de behoefte aan broodgraan $\frac{5}{6}$ door den binnenlandschen landbouw werd gedekt, is dit cijfer thans geslonken tot $\frac{1}{6}$.

Dit niet uitsluitend door toename der industriebevolking. Ook door afname der landbevolking en door het op den voorgrond treden van veeteelt boven landbouw. In hetzelfde tijdvak, waarin de totale bevolking met 50 pCt. steeg, daalde het cijfer van het landbouwende deel met 90.000. In vele streken is van de intensieve tot de extensieve cultuur overgegaan.

Dr. Bernhard, directeur van de Vereinigung für Innenkolonisation te Zurich zegt, dat er overbevolking bestaat, wanneer voor een deel der bevolking geen bestaansmiddel is te vinden. Hij acht het een plicht voor Zwitserland om naar nieuwe bestaansmiddelen te zoeken. Zijn terrein bij dit streven is de zoogenaamde „Innenkolonisation“. Deze omvat verschillende rubrieken. In de eerste plaats het tot vruchtbaar cultuurland maken van de groote oppervlakten van zoogenaamde „streubodem“, d.i. grond, waarvan slechts strooisel voor het vee wordt getrokken. Grond, die bij behoorlijke ontwatering en bemesting dikwijls zeer vruchtbaar blijkt te zijn. Deze meest veenachtige terreinen vindt men tot onder den rook van groote steden, als Zurich. Daarvan is in de laatste 5 jaren veel door vermelde vereeniging in cultuur gebracht. Er zijn goede woningen gebouwd voor den kleinen landbouw (bedrijven van pl.m. 8 hectaren). Bij de groote steden ook geheel vrijstaande woningen voor fabrieksarbeiders met een terrein van h. 0.30 tot 0.90. Met erkentelijkheid denk ik aan de groote welwillendheid van den heer Schoeneberger, ingenieur aan de belangrijke machinefabriek te Oerlikon bij Zurich, die mij bij een en ander rondleidde.

Het zou te veel plaats vorderen om een volledig overzicht te geven van de werkzaamheid van de V. für Innenkolonisation. Alleen zij erop gewezen, dat

haar streven ook omvat de zorg voor landbouw en vee-teelt op de bergen en in de hooge bergdalen. In het kanton Wallis zijn geheele dorpen in de hooge dalen verlaten en de grens, waarboven de landbouwbevolking woont, is voortdurend dalende. Op de Rigi vernam ik, dat op dit uitgebreide gebergte die grens van ongeveer M. 1300 tot 1100 M. is gezonken. Wat daarboven ligt, wordt nog slechts in sommige jaargetijden tot verzorging van vee bewoond.

Nu is het streven der vereeniging om het bewonen der hoogten door verschillende middelen meer aantrekkelijk te maken (wegen, scholen, enz.). Mede natuurlijk om daar en elders de intensiviteit der cultuur te vermeerderen.

De vereeniging is in beginsel tegenstandster van landverhuizing. Haar streven is juist het plaats maken voor de Zwitsers in het eigen vaderland. De Zwitsers zijn echter geen menschen van phrases, maar van realiteiten.

Ten kantore van de Vereeniging werd ik bij afwezigheid van dr. Bernhard, die naar Canada was vertrokken, ontvangen door den heer Brunner, die mij in een keurige, glasheldere improvisatie doel en streven der vereeniging kortelijk uiteenzette en daarna op mijne vragen alle gewenschte inlichtingen verschafte. Bovendien mij voorzag van een rijken schat van vakliteratuur.

In ons Nederland blijft men veelal in het vage. Men geeft een opsomming van de oorzaken der werkloosheid (het best waarschijnlijk de heer Hintzen in E. S. B.), doch voor zoover men zich ook geroepen acht den daardoor ontstane toestand te verbeteren en naar middelen tot bestrijding te zoeken, verliest men heldere voorstellingen. Te meer omdat men zich in debat begeeft met socialisten, die vrijwel als eenige stelling den volke verkondigen, dat de werkloosheid uitsluitend voortkomt uit de zogenaamde kapitalistische productiewijze.

Bij dit debat wordt het een van die zijde waarschijnlijk gewenschte spraakverwarring, waarbij het voorwerp van onderzoek onder veel woorden in het ongereede geraakt.

Men spreekt veel over de noodzakelijke daling van loonen. Men wekt soms ten onrechte de voorstelling, alsof de in vele vakken zeker noodzakelijke loondaling opheffing van werkloosheid en het verdwijnen van overbevolking zoude veroorzaken. Alsof niet de loondaling ook in andere landen plaats greep. De loondaling bij een export-industrie kan misschien hier en daar tot verovering van nieuw afzetgebied voeren. Het is echter de vraag of zij bij de algemeene daling van het peil der loonen over de geheele aarde, niet dikwijls nauwelijks voldoende zal zijn om de bestaande clandestie te behouden. Hoe noodzakelijk dan ook in vele vakken loondaling moge zijn, een radicale oplossing van het werkloosheidsvraagstuk is daardoor niet te verwachten.

Ieder vak heeft zijn eigen loonen, gedeeltelijk door zijn eigen aard, gedeeltelijk door afdreiging of door onverstandige regeeringsmaatregelen, die bijv. aan bouwvakarbeiders (scholen, opgedreven woningbouw) ten nadeele van het overige Nederlandsche volk een bevoorrechte positie verschaffen. Deze onderlinge verschillen der loonen (gedeeltelijk natuurlijke en gedeeltelijk kunstmatige) worden telkens aangevoerd ten bewijze, (van hetgeen iedereen weet) dat wel eens juist in een vak van lage loonen de meeste werkloosheid kan heerschen. En weder met een woordenstroom daarover, wordt dikwijls de gedachtenwisseling gesmoord.

De practische Zwitser waakt tegen afdwaling en begint dadelijk ter zake.

Men zegt bij ons: er is groote werkloosheid, maar denk aan de Zuiderzee, aan ontginningen, kanalen graven, wegen aanleggen enz.

Een Zwitser overziet ook zijn soortgelijk terrein, maar komt daarbij tot realiteit, tot cijfers. Zoo de heer

Brunner. Men heeft geen statistiek van onontgonnen en toch vruchtbare gronden, maar schat de oppervlakte op 50 tot 150.000 hectaren. Men meent in een tijdvak van 60 jaren ongeveer 250.000 personen op die gronden te kunnen vestigen. Echter onder de voorwaarde, dat men beschikking krijgt over den grond van de Genossenschaften (Marken), een voorwaarde, waarvan de vervulling uiterst twijfelachtig wordt geacht. Daarbij valt te bedenken, dat niet de 250.000 personen op een nieuw bestaanmiddel kunnen rekenen. Het geheel is mede geprojecteerd op het verschaffen van woningen en grond aan fabrieksarbeiders, die op andere verdiensten (dan van op grond) zijn aangezezen.

Dr. Julius Wyler in zijn bovenvermeld opstel rekent dat bij de bevolkingstoename der laatste jaren (thans ongeveer 35.000 per jaar) vooreerst ieder jaar 10.000 nieuwe krachten (20-jarigen) zich op de arbeidsmarkt zullen aanmelden.

Dr. Hans Bernhard in zijn rede te Bern (22 Nov. 1922) schatte het te verwachten geboorteoverschot voor het vervolg bij ongeveer hermetische afsluiting van de grenzen op 20.000 à 25.000.

Bernhard acht de landverhuizing naar aangrenzende landen (voornamelijk Frankrijk) onvoldoende. Hij concludeert: „ook overzeesche landverhuizing is voor Zwitserland in den tegenwoordigen toestand van overbevolking een noodzakelijkheid”.

En wel: „omdat in afzienbaren tijd op geen belangrijke opleving van de industrie valt te rekenen”.

(Slot volgt).

R. A. FOCKEMA.

INDISCHE STAATS- EN PARTICULIERE SPOORWEGEN.

Naar aanleiding van de beschouwingen van den heer S. A. Reitsma in de nummers van 12 en 26 September j.l. schrijft de heer J. Th. Gerlings ons het volgende:

Mijne brochure was niet gericht tegen de artikelen van den heer Reitsma in de E.-S. B. van 2—23 Augustus 1922, maar bevatte een verweer tegen een rapport van het Département van Gouvernements-bedrijven aan de Indische Regeering, waarin werd gezegd, dat de aanleg en exploitatie van spoor- en tramlijnen door eene maatschappij zich slechts richt op het behalen van de grootst mogelijke bedrijfs-winst en zich niet bekommert om de belangen van land en volk.

Dat rapport verwijst naar de artikelen van den heer Reitsma en betreft die daardoor in de discussie.

De heer R. zegt thans slechts te hebben aangevoerd, dat het particuliere kapitaal alleen die lijnen zal aanleggen, welke een behoorlijk rendement beloven, terwijl de Staat dikwijls de noodig en nuttig, doch onrendabel geoordeelde lijnen zal construeeren. In zijne artikelen kan ik een betoog in deze bewoordingen niet terugvinden, maar dit doet weinig ter zake af. Ik constateer nu met genoegen, dat wij het te dezer zake volkomen eens zijn. In mijne brochure werd hetzelfde betoogd. Hoe zou een particulier spoorwegbedrijf het kapitaal voor noodzakelijke of wenschelijke uitbreidingen kunnen vinden indien het bedrijf niet voldoende rentegevend ware?

De hoofdzaak, waarop het aankomt, is dat op Java de maatschappijen in het verkeersgebied, dat haar ter ontwikkeling werd overgelaten, op zeer volledige wijze in de behoefte aan verkeersmiddelen hebben voorzien en ook de niet onmiddellijk rentegevende lijnen hebben aangelegd. In dit opzicht zijn de maatschappijen bij den Staat niet achtergebleven. Het voordeel voor de maatschappij was in die gevallen gelegen in de ontwikkeling van het verkeer op de oudere lijnen en somtijds in de verdeling der algemeene kosten over een grooter bedrijf.

De heer R. wijst er op dat de lijnen van S. J. S., die volgens het medegedeelde staatje de rente van het obligatie-kapitaal niet dekken, niet inderdaad onren-

dabel zijn te noemen, daar zij bijdragen tot verhooging van de opbrengst der overige lijnen. Ook hierover zijn wij het eens; in mijne brochure wordt dit bij herhaling gezegd. (bl. 5 en 7).

Hetzelfde is bij het staatsnet waar te nemen. De Oosterlijnen hebben steeds goed gerendeerd, ondanks de uitbreiding met lijnen, die op zich zelve onvoldoende rendabel waren. De Westerlijnen gaven, als gevolg van den kostbaren aanleg der Preangerlijnen, aanvankelijk geen voldoende rente, maar zijn door de toemening van het verkeer rendabel geworden na de toevoeging van op zich zelve onvoldoende rendabele lijnen.

Ten onrechte wordt de achteruitgang van de rentabiliteit van het S.S.-net toegeschreven aan de toevoeging dezer lijnen.

Van de uitbreidingslijnen der S.S. op Java kunnen slechts enkele worden beschouwd als werkelijk onrendabel; dat zijn de in mijne brochure (blz. 3) bedoelde lijnen, waarvan nimmer — of althans niet gedurende een langdurig tijdperk — eene voldoende rentabiliteit is te verwachten (ook niet indirect). Dit zijn de lijnen Bandar-Parigi (aansluiting eener geïsoleerde landstreek aan het spoorwegverkeer) en Rantjaëkek-Soemedang (militair belang). De particuliere ondernemingsgeest zou deze daarom niet hebben tot stand gebracht.

Voorts zou de lijn Cheribon-Kroja door een particulieren ondernemer zeker eenvoudiger aangelegd zijn dan, met het oog op de ééndaagsche verbinding Batavia—Soerabaja, is geschied; hij zou deze verbinding ongetwijfeld over Semarang hebben geleid.

De toevoeging van deze drie lijnen heeft echter niet verhinderd dat het S.S.-net op Java van 1909 tot 1917 of 1918 in ruime mate winstgevend is geweest. De bedrijven van den Staat en van de maatschappijen stonden dus even sterk tegenover de toen komende crisis; de daling der rentabiliteit van het S.S.-net; terwijl deze bij de particuliere lijnen ongeveer op hetzelfde peil bleef, kan derhalve alleen worden verklaard door het verschil in het beheer.

De aanmerkingen van den heer R. op het beleid van S. J. S. zijn gezocht en ongegrond.

De lijnen Demak—Blora, Semarang—Weleri en Koedoes—Majong hebben ruimschoots aan de bij de concessie-aanvragen mededeelde verwachtingen voldaan. Het is onbegrijpelijk hoe de heer R. na zijne beschouwingen over deze lijnen kan spreken van onrendabele stukken ten gevolge van tegenvallers, te dure exploitatie, concurrentie-overwegingen, enz.

Alleen de lijn Lasem—Djatirogo is aanvankelijk een tegenvaller gebleken. Zij is, evenals de Rembanglijnen van N.I.S., aangelegd tot gedeeltelijke bevrediging van den aandrang van een vroegeren Resident van Rembang, die van verbeterde verkeersmiddelen eene krachtige ontwikkeling van zijn gewest verwachtte. De huidige crisis is voor het uitsluitend hout produceerende verkeersgebied der hier bedoelde lijn buitengewoon nadeelig.

In weerwil van dien tegenvaller is het dividend der aandeelhouders niet gedaald. Ter verklaring hiervan herinner ik aan de opmerking in mijne brochure (blz. 5) dat de maatschappijen zich bij hare uitbreidingen hoedden voor eene overschrijding der draagkracht van het reeds bestaande bedrijf en zoo noodig reserves vormden ter vermindering van de risico der uitbreidingen.

In dit verband aanvaard ik het verwijt, dat de maatschappijen herhaaldelijk hebben afgezien van den aanleg eener ontworpen lijn, wanneer deze bij onderzoek niet levensvatbaar bleek, gaarne als eene loftuiting. Het verdient opmerking, dat de Staat niet alleen kort geleden hetzelfde heeft gedaan ten aanzien van de lijn Pontianak—Sambas, maar, wat erger is, zich verplicht heeft gezien het werk aan onder handen zijnde lijnen en werken te staken, tot groote schade van

1) De rentabiliteit van het S.S.-net op Java is uit de jaarverslagen niet met nauwkeurigheid op te maken.

zich zelve en van alle andere betrokken belangen. Men had zich niet voldoende rekenschap gegeven van de draagkracht der schatkist.

Hetgeen de heer R. schrijft over de vroegere rentabiliteitsberekeningen der S.S. en de beteekenis der door hem genoemde rendementscijfers, wordt niet bevestigd, wanneer men de memories van toelichting der wetsontwerpen naslaat. Vóór het jaar 1908 werd de invloed op het verkeer der oudere lijnen steeds buiten beschouwing gelaten, evenals de waardevermindering door het gebruik en de pensioenlast. Eene maatschappij houdt natuurlijk rekening met alle baten en lasten. Sedert 1908 wordt de verkeerstoename op de aansluitende lijnen wel in aanmerking genomen. Van eene contrôle op de ramingen door Minister en Volksvertegenwoordiging is alleen bij de lijn Cheribon—Kroja gebleken. In den regel waren de ramingen, bij alle onvolkomenheden, aan den lagen kant; daarom had niemand er bezwaar tegen. Nu en dan (Malang—Blitar) werd de indruk der in het oog vallend lage raming verbeterd door de mededeeling, dat deze alleen gold voor het allereerste tijdperk en later verbetering te wachten was, of (Padalarang—Krawang) door te wijzen op de te verwachten besparing op de exploitatiekosten der oude Preangerlijn en op de toekomstige ontwikkeling van het verkeer.

Hoewel van ondergeschikt belang zij er op gewezen, dat de heer R. in de E. S. B. van 9 Augustus 1922 (blz. 697) ten deele andere cijfers opgaf dan hij thans doet; bijv. voor de geraamde rentabiliteit van Kalisat—Banjoewangi toen 0 pCt., thans 2,77 pCt.

Mij dunkt dat een onpartijdige onderzoeker tot geen ander besluit kan komen, dan dat het spoorwegverkeer op Java in hooge mate is gebaat geworden door het nevens elkander werkzaam zijn van Staat en maatschappijen, ieder op eigen gebied. Een particuliere onderneming zou de Preangerlijnen niet hebben kunnen tot stand brengen; daarentegen zou de Staat in het tijdperk 1880—1900 de tramwegen niet hebben aangelegd. Want — zegt de heer R. — het aanleggen van een stamlijn over Java stond op den voorgrond.

Dus: indien de maatschappijen niet tot den aanleg van tramwegen waren overgegaan, zou de Staat die niet hebben tot stand gebracht toen zij noodig bleken. Dit stemt overeen met hetgeen ik in mijne brochure schreef. Wanneer de heer R. wat verder zegt, dat de Staat bouwt, zoodra de noodzakelijkheid voor de volkshuishouding is aangetoond, laat hij daar terecht voorzichtigheidshalve op volgen: „en het kapitaal en de werkkrachten aanwezig zijn”. Vollediger nog ware het daaraan toe te voegen: „en de inzichten der Regeering er niet de voorkeur aan doen geven dat kapitaal en die werkkrachten voor een ander doel te bestemmen”. Door den aanleg van tramwegen en voedingslijnen te doen wachten tot de stamlijn over Java gereed zou zijn, werd ongetwijfeld het belang der bevolking achtergesteld bij het defensiebelang, dat het hoofddoel was van de voltooiing der stamlijn via Tjilatjap.

De Staat en de maatschappijen hebben elkanders arbeid op spoorweggebied ook nog in dien zin aangevuld, dat de Staat op technisch gebied grootscher werk heeft verricht dan de maatschappijen, die echter van hare zijde op administratief en financieel gebied beter werk hebben geleverd. Deze laatste verdienste vond voorheen bij de staatsambtenaren weinig erkenning; thans wordt door de Regeering en de openbare meening meer en meer ingezien dat door „efficiency” in en buiten den staatsdienst het openbaar belang wordt gediend.

J. TH. GERLINGS.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

DE RIJKSCONFERENTIE.

Prof. Dr. P. Geyl te Londen schrijft ons d.d. 23 September 1923:

Een nieuwe Rijksc Conferentie staat voor de deur. De eerste-ministers van de dominions zijn meest allen

op zee. Deze week nog zullen de eersten voet aan den Engelschen wal zetten. Dit is het oogenvolkt om eens na te gaan, wat de conferentie zich ditmaal tot taak zal stellen, wat er van haar verwacht wordt, hoe hier en overzee staatslieden en politieke theoretici zich tegenover haar verhouden.

Haar taak, dat zij aanstonds gezegd, zal meer dan ooit voornamelijk bestaan uit het bespreken van de buitenlandsche politiek van het Britsche Rijk. Er zal ditmaal een afzonderlijke economische conferentie gehouden worden, die de agenda van de vergadering der eerste-ministers zal ontlasten van veel technische kwesties. Een groote kwestie van politiek-economischen aard zal, naar men beweert, door enkele dominions (in het bijzonder Nieuw-Zeeland) ter tafel gebracht worden, maar het is al heel onwaarschijnlijk, dat daarin iets gedaan zou kunnen worden. Ik bedoel de vraag, of het stelsel van „imperial preference”, dat wat de tarieven der dominions betreft, al van vóór den oorlog, en wat Engeland betreft sedert 1920 bestaat, niet uitgebreid kan worden. De preferentie, die Engeland sedert het invoerrechten is gaan heffen aan zekere artikelen uit de dominions toestaat, is voor hen niet zoo heel waardevol. Maar de moeilijkheid is dan ook altijd, dat zij vooral preferentie op voedingsmiddelen en grondstoffen verlangen, waar zelfs een conservatieve Engelsche regering niet licht invoerrechten op leggen zal. Ongetwijfeld is de huidige conjunctuur voor de zaak van „imperial preference” zoo gunstig als het kan. De malaise, de jammerlijke toestand op het vasteland van Europa — het schijnt als men den Engelschman herinnert aan de groote afzetgebieden van zijn eigen Rijk. Maar ten slotte is het toch zoo gemakkelijk niet over het hoofd te zien, dat het nog heel lang zal moeten duren, voor die gebieden de Europeesche markt en de andere, waar de Engelsche industrie met vrije concurrentie te maken heeft, in belang kunnen evenaren. En kan men dan te hunnen gerieve het voedsel van de industriele bevolking belasten? Maar zooals gezegd, Nieuw-Zeeland schijnt het onderwerp te willen aanroeren en zelfs dat is iets opmerkelijks, want eerbiediging van elkaars fiscale vrijheid geldt tegenwoordig voor een beginsel van goede vormen tusschen de Rijksdeelen onderling.

Buitenlandsche politiek zal dus de hoofdschotel van de besprekingen vormen, en daarbij doet zich de vraag voor niet alleen in welke richting zij geleid moet worden, maar ook op welke wijze moederland en dominions zich over haar leiding zullen verstaan.

Toen ik U kort vóór de vorige conferentie eenige beschouwingen schreef, in Juni 1921, was er nog sprake van een worsteling tusschen twee opvattingen over de ontwikkeling der Britsche Rijksconstitutie. De naam Imperial War Cabinet, die de vergadering van Rijksministers gedurende den oorlog had aangenomen, lag nog versch in het publiek geheugen en bevorderde nog een zekere begripsverwarring. Er waren er die meenden, dat de precedenten van den oorlog het tot stand komen van een wezenlijke Rijksregering op federatieve grondslag begunstigen. Inderdaad hadden de vereenigde ministers in 1917 een resolutie aangenomen, waarin de wenschelijkheid van een constituerende vergadering na den oorlog werd uitgesproken en daarin konden de hervormers natuurlijk lezen, wat zij wilden. Maar de conferentie van 1921 stelde hen te leur. Zij nam geen enkel besluit in de richting van een centralisatie van gezag. Integendeel, als al de vorige Rijksconferenties nam zij zichzelf als het eenig leefbaar orgaan van Rijksorganisatie aan, d.w.z., in plaats van een federale regering, of een begin van een federale regering boven zich te stellen, hield zij vast aan het beginsel van de onvervreemdbaarheid van de volstreekte zelfbeschikking, die elk der deelen van het Rijk allengs verworven heeft, zoodat slechts met goedkeuring van

allen een gemeenschappelijke actie te bereiken is. Onderling overleg tusschen een gelijkberekende regering, geen andere organisatie van bestuur is in het Britsche Rijk mogelijk, dat bleek in 1921 aanstonds en dat is nu zeker zoo waar als toen. De dominions zijn veel te naijverig op hun zelfstandigheid. Iedere stap, die hen nader tot vrijheid en gelijkheid met het moederland bracht — en in den oorlog werd de vaart van die ontwikkeling verhaast — leidde hen verder van het denkbeeld van centralisatie — federatie; zooals het hier vrij oneigenlijk heet —, waarin veel ijverders het eenig middel zien om de disruptie van het Rijk te voorkomen. De dominions zijn eens en voor al gekant tegen een straffer aanhalen van de Rijksorganisatie, waarbij zij iets van hun vrijheid, vrijheid om zooveel belasting te heffen als hun goedgevoel, vrijheid om aan een oorlog deel te nemen of niet, zouden moeten offeren aan een bestuurslichaam, waarin zij vertegenwoordigd zouden zijn, zeker, maar waarin zij elk voor zich toch een kleine minderheid zouden vormen en waarin vermoedelijk steeds Engeland's groot overwicht aan menschen, geld en aanzien zich zou doen gevoelen.

Het onbevredigende van den toestand blijft, dat nu de Engelsche regering zelf, alleen, het bewind van het Rijk in handen heeft, met geen ander toezicht dan wat de Rijksconferenties met groote tusschenpoelen kunnen uitoefenen. Op het eerste gezicht zou men zeggen: maar dat moet voor de dominions veel onaangename zijn dan een geregelde, federatieve regering, waaraan zij actief deel zouden hebben! In werkelijkheid kunnen de dominions het met den toestand wel vinden. Onlogisch is hij, maar de Angelsaks pleegt er zich op te verheffen, dat logica zijn sterke punt niet is. Hij is daarentegen een meester in het werken met regelingen, waar de menschelijke factor het van de abstract rationeele wint. Practisch overleg, geven en nemen, daar leeft inderdaad het Britsche Rijk van en het vaart er wel bij. De dominions vertrouwen de dagelijksche leiding van de Rijkspolitiek toe aan de Engelsche regering, ofschoon zij die als de gelijke van hun eigen regeeringen, op zijn best de prima inter pares, zijn gaan beschouwen, omdat zij weten, dat die met hun inzichten en belangen rekening zal houden. Zij zal zelfs, zoo redeneert men, angstvalliger een botsing met een van de Rijksdeelen ontwijken dan een federatieve regering doen zou. Die zou aan de sterker gecentraliseerde constitutie de kracht ontleenen om een minderheid mee te voeren. Tegenwoordig echter weet de regering, dat zij in zekere gevallen de afscheiding van een dominion zou kunnen verwachten.

Het stelsel is allengs in het leven gekomen, naarmate de zucht naar gelijkheid met het moederland en de feitelijke onafhankelijkheid van de dominions aanwies. Het is het eenige stelsel, dat eenige toekomst heeft. Zijn kracht ligt eenvoudig in het feit van zijn bestaan. Er zit een traditie achter, een traditie, die bestaet de jaren sterker wordt en die in de constitutioneele opvattingen zoowel als in het rasgevoel van de Britsche volken steun vindt. Maar dat het een onvolmaakt stelsel is, dat met horten en stooten werkt, en dat op een gegeven oogenblik, wel eens met een groote bons zou kunnen vastloopen, dat kan niemand ontkennen. Daarom is het gereedener over de ontwikkeling van de Rijksconstitutie dan ook eindeloos. Enkele plannenmakers mopperen nog altijd na, dat op dezen weg een catastrofe niet kan uitblijven. Maar nu alle praktische staatslieden inzien, dat er toch aan omkeeren niet meer te denken valt, is de algemeene stemming eer om „to make the best of it” en men zoekt naar middelen niet om een radicale verandering in te voeren, maar om praktische verbeteringen in de bestaande regeling aan te brengen. Zonder twijfel zal de conferentie zelf daar haar aandacht weer aan schenken.

Er worden dan vooral twee punten genoemd. In de eerste plaats verbetering van de communicatie-mid-

delen binnen het Rijk, die het Downing Street mogelijk zou maken om meer geregeld contact met de koloniale hoofdsteden te houden. Veelvuldiger bijeenkomen van de conferentie is daarbij natuurlijk het ideaal. Maar bij de geweldige afstanden zijn jaarlijksche conferenties vrijwel onmogelijk. Hughes, de gewezen eerste-minister van Australië, bepleitte op de vorige conferentie de subsidieering van scheepvaartmaatschappijen tot het onderhouden van bijzondere sneldiensten; ook van het invoeren van een vliegdiens verwachtte hij heil. Het is moeilijk aan te nemen, dat in onzen tijd op die wijze het essentiële feit in den toestand gewijzigd zal worden, dat nl. de buitenlandsche politiek van het Rijk van één plaats uit, Londen, geleid moet worden.

Daarom wordt er dan in de tweede plaats over een ander middel gesproken, dat zonder twijfel ingrijpender effect zou hebben. Naar men weet, hebben de dominions in Londen vertegenwoordigers, die High Commissioners genoemd worden. Er is al vaak over gedacht, of van dat ambt niet een beter gebruik voor de organisatie van het Rijksbewind te maken zou zijn. Nu heeft ettelijke maanden geleden Bruce, de nieuwe eerste-minister van Australië, het denkbeeld geopperd de Hooge Commissarissen te ontwikkelen tot Resident Ministers, permanente gedelegeerden m.a.w. van de dominion-regeringen, die ten volle in de bedoelingen van hun lastgevers ingewijd zouden zijn, tevens van de geheime beraadslagingen van het Engelsche kabinet op de hoogte gehouden zouden worden, en zoo de algemeene Rijkspolitiek mee zouden helpen vormen. De nieuwe regering in Australië is krachtig imperialistisch en dit denkbeeld is zeker wel het meeste, wat men van een dominion-regering ooit kan verwachten. Regeringen als die van Canada en Zuid-Afrika, die met krachtige nationalistische oppositie rekening hebben te houden, zullen voor dit middel niet licht te vinden zijn. Zij redeneeren — ook Hughes redeneerde nog zoo in een paar krantenartikelen, die hij na zijn aftreden in het begin van dit jaar schreef —, dat zulke vertegenwoordigers, hoe krachtige persoonlijkheden men er ook voor koos, in Londen te spoedig een Engelsch in plaats van een dominion-standpunt zouden innemen; dat men een deel van zijn vrijheid aan hen zou toevertrouwen — de neiging van Downing Street zou zeker zijn om hun zelfstandigheid tegenover hun regeringen aan te moedigen —; dat men kortom een verkapt federatief Rijksbewind in het leven geroepen zou hebben.

Dat men zelfs die voor de hand liggende hervorming zou aandurven, is dus niet heel waarschijnlijk en toch moet men de gevaren, die uit het bestaande stelsel voortspuiten, niet onderschatten. Men kan ze bekijken van de dominions uit en van Londen uit. Een opzienbarende gebeurtenis heeft juist in den tijd, die sedert de vorige conferentie verlopen is, een schel licht geworpen op de bezwaren, die de dominions kunnen aanvoeren tegen de wijze, waarop de politiek van het Rijk geleid wordt. Ik bedoel het scherpe conflict met Turkije over Tsjanak, dat de aanleiding is geworden tot den val van Lloyd George. Daar was op eens een hevige crisis uitgebroken. Men scheen in Londen met de mogelijkheid van een oorlog met Turkije te rekenen. Het eerste wat de dominions ervan hoorden, was Churchill's befaamd telegram, waarin hun bijstand werd ingeroepen. Het incident is toen met een sissers afgeloopen. Maar het was net meenens genoeg om de dominions te toonen, hoe volledig het lot van vrede of oorlog nog in de handen van de regering van het moederland berust. En dit was nu een geval, waarin de practische staatsmanswijsheid, die zin voor wat men in redelijkheid van de andere Rijksdeelen verwachten kan, de tact, leelijk tekort was geschoten. Australië en Nieuw-Zeeland, altijd de meest imperialistisch gezinde dominions en trouwens meer dan de andere bij Gallipoli betrokken, maakten zich al wel op om aan den

roep gehoor te geven, maar Canada en Zuid-Afrika aarzelden, waren verbijsterd, ontsticht. Als het oorlog gekomen was, zouden zij vermoedelijk niet mee gedaan hebben. Zou het Rijk tweespalt op zulk een kritiek oogenblik overleven? Dat is de groote vraag. In ieder geval is de Tsjanak-crisis een waarschuwing geweest. Men kan er dezen troost uit putten, dat het los verband van de deelen van het Britsche Rijk de leiders van zijn buitenlandsche politiek noopt tot groote voorzichtigheid.

Maar van Londen uit ziet men nog andere gevaren de toekomst van het Rijk bedreigen. Het is niet slechts, dat de dominions wel eens tegen bepaalde beslissingen van de buitenlandsche politiek, die het Foreign Office in handen houdt, in verzet zouden kunnen komen. Het is ook, dat de dominions meer en meer neiging aan den dag leggen om een buitenlandsche politiek op hun eigen houtje te voeren. Hun internationale status is een hoogst eigenaardig juridisch geval geworden, zoo subtiel, dat men het haast theologisch zou wanen. Daar hebben vooral het vredesverdrag van Versailles en de Volkenbond schuld aan. Het Britsche Rijk is een zeseenheid — een zeveneenheid sedert Ierland als dominion is opgetreden —, één soevereiniteit, maar zeven zelfstandige regeringen. In den Volkenbond leeren alle zeven nu ook naar buiten optreden. Hoe moet dat als zij van opinie verschillen? In Maart of April van dit jaar is er een incident voorgevallen, dat veel pennen in beweging heeft gebracht. Er werd een verdrag gesloten met de Vereenigde Staten over visscherijrechten, waarbij uitsluitend Canadeesche belangen betrokken waren. Dat verdrag werd van Britsche zijde alleen door een Canadeesch minister ondertekend. De Amerikaansche pers maakte daar veel werk van. Zij is er dikwijls op uit om moeilijkheden tusschen Engeland en de dominions aan te stoken: de zeveneenheid is haar hoogst antipathiek; men herinnert zich, welk een rol de veelvoudige vertegenwoordiging van het Britsche Rijk in de campagne tegen den Volkenbond speelde. Volgens de Amerikaansche pers dan wierp Canada door de zelfstandige ondertekening van dat verdrag „het Britsche juk” af. Dit nu is dwaasheid. De Canadeesche minister teekende voor koning George; d.w.z., zijn teekening bindt niet alleen Canada, maar het Rijk. De koning echter, die hem volmacht gaf, deed dit na advies niet alleen van de Canadeesche, maar ook van de Engelsche regering. Geen Rijksdaad kan ooit zonder de Engelsche regering verricht worden. Dit moge onlogisch zijn, het wordt voldoende verklaard door de historische traditie, de connectie van den koning met het Engelsche Parlement. Zoodra de koning in buitenlandsche zaken scheiding maakte tusschen zijn Rijks-koningschap en zijn Engelsch-koningschap en het advies van dominion-ministers voor zijn Engelsche raadgevers verborgen hield, was het met de eenheid van het Rijk gedaan. Zelfs zooals het nu is, hangt alles af van eensgezindheid en goeden wil.

Daaraan ontbreekt het voorloopig zeker niet. Op de vorige conferentie werd een kwestie van het allergrootste belang besproken, waarin Engeland en Australië aan den eenen kant en Canada aan den anderen kant het oneens waren: de verhouding tot Japan. Canada, dat een brug tot de Vereenigde Staten wilde vormen, heeft toen grooten invloed op het resultaat van de besprekingen gehad en alles is — met behulp van de conferentie van Washington — tot algemeene voldoening verlopen. Een dergelijke kwestie is er thans niet. Zonder twijfel zal de continentale politiek van Engeland besproken worden. Ook daar zal de invloed der dominions zich vermoedelijk in Amerikaanschen geest doen gelden, d.w.z., zij zullen de Engelsche regering aansporen om zich in geen verwickelingen in te laten, om boven alles voorzichtig te zijn. Het is heel wel mogelijk, dat de continentale kwestie mettertijd nog eens tot groote moeilijkheden tusschen Engeland en de dominions aanleiding geeft, want op den duur zal Engeland zich misschien aan

'een actieve politiek in dat opzicht niet kunnen ontrekken. Voorloopig evenwel is zijn gedrag ten deze zoo zwak, zoo weifelend, dat het wel kritiek kan uitlokken, maar bezwaarlijk een punt van scherp verschil met de overzeesche gewesten uitmaken.

Voor den Engelschman, die zich om de toekomst van het Rijk bezorgd maakt en van de conferentie, die geopend staat te worden, licht verwacht, zullen vooral de constitutioneele kwesties, die daar alweer voor de zooveelste maal te berde zullen komen, de kwesties van Rijksorganisatie, van belang zijn en dan de algemeene tendenties, die er misschien ten opzichte van Rijkspatriottisme, Rijkstoekomstgeloof zullen blijken. Canada is wat dat laatste betreft weer evenals vroeger weleens, in de dagen van Laurier, het teere punt. In Zuid-Afrika is er zeker een feller anti-imperialistische beweging en Smuts zelf moet druk de zelfstandigheidstrom roeren om zich te handhaven. Maar in Canada is er grooter gevaar dan het handjevol nationalistische Franschen van Québec. Er is de aantrekking, die juist op de Engelsche bevolking wordt uitgeoefend door de Vereenigde Staten. Er is natuurlijk geen sprake van een afscheidingsbeweging, nog minder van een tot aansluiting bij den grooten Zuidelijken buurman. Maar er is sterke invloed. Economisch zoowel als cultureel neigt Canada meer en meer naar de Vereenigde Staten en de politieke opvattingen vooral ten opzichte van de verhouding tot Europa, die in de Amerikaansche pers, aan de Amerikaansche universiteiten, in de Amerikaansche politieke lichamen verkondigd worden, slaan licht naar het Noorden over. Een ernstig conflict tusschen Engeland en de Vereenigde Staten zou daarom onberekenbare gevolgen in Canada kunnen hebben; bij een conflict tusschen Canada zelf en het Rijk zou het dominion onwillekeurig op Amerika's steun kunnen gaan rekenen.

In de geestdrift van den oorlog was men die dingen misschien eenigszins vergeten. Men ziet ze nu in het kille licht van onze ontgoochelde wereld scherper dan ooit. Het Hertzogisme in Zuid-Afrika, het nationalisme van Canada, — en nu komt de Iersche Vrijstaat er nog bij, die zoo juist te Genève al getoond heeft, dat hij om zijn republikeinen den wind uit de zeilen te vangen zoo scherp mogelijk op het zelfstandigheid- en gelijkwaardigheid-kompas wil zeilen. De zet van Cosgrave om het verdrag van de Sinn Fein-regeering met Engeland bij den Volkenbond te registreeren is hier met gemengde gevoelens opgenomen. Het is een waarschuwing, dat er in de jongste ontwikkeling van het Rijksrecht gevaarlijke disruptieve elementen zitten. Zooveel te ijveriger zal men trachten om de bestaande organisatie te versterken en de gezonde tendenties ervan te ontwikkelen. Het zal na de conferentie de moeite waard zijn ons af te vragen, of men in dat opzicht iets heeft bereikt.

P. GEYL.

DE DUITSCHE MUNTHERVORMINGSPANNEN.

Dr. Kurt Singer te Hamburg schrijft ons d.d. 28 Sept. 1923:

Tot in het midden van dezen zomer was verreweg het grootste deel van de deskundigen er van overtuigd, dat het geen doel had een nieuwe munt in te voeren, vóór het vraagstuk van het herstel was opgelost en de huishouding van het rijk in orde.

De strijd liep slechts over de vraag of intusschen de wisselkoersen door de Reichsbank (of door een ander instituut) reguleerend beïnvloed zouden worden en vooral of de overgang naar de goudrekening, die voor ongeveer een jaar begonnen is en zich sindsdien in den geheelen groothandel en groote deelen van den kleinhandel voltrokken heeft, systematisch moest worden bevorderd, zoodat weliswaar de Mark als betaalmiddel zou worden behouden, als waarde-eenheid echter door de „Goudmark”, dat is het 4,2 deel van den Dollar, zou worden vervangen. De aanhangers van de stabilisierungs-gedachte hadden

in den beginne succes. Het gelukte, de wisselkoersen van midden Februari tot midden April te stabiliseeren. Toen echter deze politiek uit oorzaken, waarover nog steeds niet voldoende klaarheid bestaat, ineens stortte, scheen ter verantwoordelijke plaatse en den leiders van het economische leven de overgang naar de goudrekening onvermijdelijk. Indien zij echter gehoopt hebben, dat deze nieuwe grondslag van het rekeningswezen de Deutsche volkshuishouding zou vereenvoudigen, de stabiliteit der economische betrekkingen zou vergrooten en de Mark in haar functie van betaalmiddel zou bevestigen, dan zijn zij spoedig bedrogen uitgekomen. Het bleek, dat het schijnbaar zoo ondubbelzinnige begrip „Goudmark” bijna door iederen bedrijfstak anders werd geïnterpreteerd, dat de prijspolitiek overeenkomstig de veranderingen van den dollarkoers de onstandvastigheid der prijs- en inkomensvorming nog aanzienlijk vergrootte en dat het in ontvangst nemen van de Mark als betaalmiddel door den groot- en kleinhandel, voor alles echter door den landbouw, ernstig aan twijfel onderhevig werd. Vanuit dit gezichtspunt moeten de beide muntvormingsplannen bekeken worden, die de muntpolitieke debatten de laatste weken hebben beheerscht en wier grondgedachte de Rijksregeering intusschen in haar eigen plannen heeft overgenomen.

Het eerste dezer plannen stamt van Dr. Karl Helfferich. De grondgedachten ervan zijn de volgende: Het staat te vreezen, dat de boeren den verkoop van den nieuwen oogst zullen weigeren, omdat zij de Mark niet meer als betaalmiddel beschouwen. Een muntstelsel op goudbasis kan op korten termijn niet in het leven worden geroepen, „want hiervoor ontbreekt de eerste voorwaarde, een voldoende goudkwantum”. Het nieuwe betaalmiddel moet echter door reële goederen gedekt zijn. Handelswaren leenen zich hiertoe niet, daar voor het aangegeven doel groote hoeveelheden aan de reeds geringe voorraden en het verbruik duurzaam onttrokken zouden moeten worden en de opslag zeer kostbaar zou zijn. Ook verpanding van onroerende en andere goederen, die staats eigendom zijn of waarop de Staat voor dit doel de hand kan leggen, wordt door Helfferich onder verwijzing naar het lot van de Mandats Territoriaux¹⁾ verworpen. Daarentegen ziet hij een uitweg in de fundeering van het nieuwe papieren geld op „Roggenrentenbriefe”, zooals die in de laatste maanden onder den druk der verwarring op geldgebied veelvuldig in het leven zijn geroepen. Dit zijn obligaties, die niet in marken of goudmarken luiden, doch in gewichtseenheden rogge. Zoowel rentebetaling, als aflossing geschiedt in papiermark overeenkomstig den stand, welken de roggeprijzen op het oogenblik der betaling hebben. Deze obligaties zijn gebleken een geliefd beleggingspapier te zijn en het is begrijpelijk, dat aan calculatie in tonnen rogge door den landbouw de voorkeur gegeven wordt boven die in goudwissels. Ten slotte schijnt het Helfferich noodzakelijk, de papiergeldemissie zooveel mogelijk uit handen van den Staat te nemen en in die van de leiders van het economisch leven te leggen.

Het plan houdt daarom in de oprichting van een „Währungsbank” door „de economische beroepsgroepen van Deutschland, landbouw, industrie, en handel met inbegrip van het transport- en bankbedrijf”. Het kapitaal der bank zal 1000 millioen „Roggenmark” bedragen. Het wordt voor de helft door den landbouw, voor de andere helft door de overige beroepsgroepen opgebracht. De statuten en de keuze van een president zijn onderworpen aan de goedkeuring van den Staat. Overigens zijn beheer en leiding van de Bank daarvan geheel onafhankelijk. Ook zal de Staat, wanneer hij twee voordrachten voor een presidentsbenoeming heeft afgewezen, aan de derde zijn goedkeuring niet mogen onthouden. De bank zal vrijheid van alle belastingen en heffingen genieten.

¹⁾ [Vergelijk het nummer van 8 Aug. jl., p. 697. — Red.]

Het kapitaal wordt niet door storting in marken of door inbreng van reële goederen of buitenlandsche wissels opgebracht, doch door belasting der beroepsgroepen met grondhypotheken, die in roggewaarde luiden, of wanneer de aard van de onderneming belasting met een grondhypotheek niet toelaat, door andere verplichtingen in dezelfde waarde, in voorrang boven alle andere verplichtingen overeenkomen met hypotheeken. De roggewaardehypotheken zullen 5 pCt. rente dragen. Zij moeten door den landbouw tot een bedrag van 5 pCt. van den „Wehrbeitrag” opgebracht worden, door de overige bedrijfstakken tot een bedrag gelijk aan dat door den landbouw opgebracht. Over de onderverdeeling zullen de „Spitzenverbände” van handel en industrie zich trachten te verstaan; in geval zij het niet eens kunnen worden zal de Minister van Financiën op grond van den aanslag in de gedwongen leening beslissen. Op grond van deze grondhypotheken, die dus geen feitelijk kapitaaloffer, doch slechts een garantie, welke het bedrijfsleven op zich neemt, betee-kenen, zal de „Währungsbank” 4 pCt. obligaties in „Roggenmark” uitgeven, die dan de dekking van de nieuwe biljetten vormen. De grondhypotheken mogen in plaats van in rogge ook in kolen, kali of andere reële goederen luiden. Echter mogen deze „Roggenrentenbriefe” hoogstens 70 pCt. der waarde belooft, die ten tijde van de uitgifte overeenkomt met de dan geldende prijzen van de het onderpand vormende reële goederen. De obligaties zijn, behalve in geval van liquidatie, eerst na vijf jaren opzegbaar.

Het nieuwe betaalmiddel zal „Roggenmark” heeten, welke verdeeld is in 100 „Roggenpfennige”. Het totaal uitgegeven bedrag moet door „Roggenrentenbriefe” gedekt zijn en wel iedere 200 Roggenmark door 1 ton „Roggenwert”, gerepresenteerd door obligaties, die bij de Bank aanwezig zijn. De roggemarkbiljetten kunnen in „Roggenrentenbriefe” in de aangegeven verhouding omgezet worden. Anderzijds geeft de Währungsbank tegen inlevering van haar eigen obligaties in genoemde verhouding roggemarkbiljetten uit.

De Staat behoudt het recht, gedurende een overgangstijd van twee jaar schatkistbiljetten te verdisconteeren, evenwel slechts tot een bedrag van ten hoogste het halve kapitaal en de reserves der bank. Deze mag zich echter voor het Rijk niet borgstellen. Daarentegen is zij verplicht aan den Staat binnen drie maanden na haar oprichting de waarde van 300 miljoen „Goudmark” in roggemarkbiljetten te betalen. Hierdoor zal de Betriebsabgabe (wet van 11 Augustus 1923) worden afgelost en het Rijk in staat gesteld worden zijn kortlopende schatkistbiljetten terug te betalen. Deze terugbetaling zal plaats vinden op grond van den papiermark-roggeprijs, zoodat bv. bij een roggeprijs van 75 miljoen een roggemark gelijk zou zijn aan 7,5 miljoen papiermark. Nadat het Rijk deze 300 miljoen goudmark zal hebben gekregen zal het bij de Reichsbank geen schatkistpapier meer mogen verdisconteeren.

De Reichsbank verkrijgt dus op deze wijze, naar mate de aflossing van het door haar vroeger in disconto genomen schatkistpapier vordert, een aanzienlijk bedrag roggemarkbiljetten. Zij moet deze biljetten ter dekking van haar nog circuleerende biljetten aanwenden en deze laatste langzamerhand in roggemarkbiljetten inwisselen. Vanaf een door de Regeering vast te stellen tijdstip zijn de roggemarkbiljetten wettig betaalmiddel.

De Staat kan, nadat een muntwezen op goudbasis aanwezig is, en nadat hij het hem door de Reichsbank verleende crediet heeft afgelost, het recht der „Währungsbank”, roggemarkbiljetten uit te geven, opheffen en de intrekking van de circuleerende roggemarkbiljetten door de bank verlangen. De bepalingen over liquidatie en winstverdeling kunnen in dit verband worden overgeslagen. Helferich schat op grond van den aanslag in den „Wehrbeitrag” de waarde

van de in het Rijk nog aanwezige grondstukken, welke voor landbouw dienen, op 40 milliard goudmark, de belasting van den landbouw dus op 2 milliard, het totaal bedrag, waarvoor de bank biljetten mag uitgeven, dus op 4 milliard goudmark. Derhalve zal het Rijk over een crediet van totaal 2 milliard goudmark gedurende twee jaren kunnen beschikken (in 1922 bedroeg de biljetten-emissie, in goud via den dollarkoers omgerekend, rond 2,5 milliard).

* * *

De auteur van het tweede plan is Friedrich Minoux, Generaldirektor van de Stinnes-groep. Ook in dit plan speelt de uitgifte van pandbrieven een rol, die als dekking van het nieuwe betaalmiddel moeten dienen. Hij levert echter een pleidooi voor wederinvoering van den gouden standaard zonder eenig tusschenstadium. Minoux schat het Duitsche volksvermogen op 200 milliard goudmark. Hij eischt een heffing van 5 pCt. van het totale vermogen, op grond van een schatting door de betrokkenen zelf, van welke schatting de uitslag gepubliceerd zal worden, en wier vervalsching met confiscatie van het geheele vermogen, tuchthuis en verlies van de burgerlijke rechten gestraft zal worden. Van het vermogen der natuurlijke personen zullen alle aandelen in ondernemingen worden in mindering gebracht, daar deze reeds aan belasting zijn onderworpen.

In de publicatie van Minoux is er sprake van, dat deze 5 pCt. der in goud geschatte vermogenswaarden van iedere natuurlijke en rechtspersoon aan het Rijk zullen worden „betaald”. Ook wordt van een „Erfassung der Sachwerte” gesproken. Volgens anderen schijnt het uitgesloten, dat een behoorlijk deel van het vermogen in natura kan worden afgestaan. Veeleer wordt verondersteld, dat iedere eigenaar van reële goederen het Rijk jaarlijks 5 pCt. van die 5 pCt. van zijn vermogen betaalt, alle bezitters van reële goederen dus tezamen 500 miljoen goudmark, waarbij er zeker aan gedacht is, dat de financiering van de herstelschuld een verveelvoudiging van den druk zal eischen. Het schijnt dus wel, dat de „betaling” van 10 milliard als een bezwaring ten gunste van het Rijk gedacht is.

Ook andere gewichtige deelen van het plan Minoux zijn uit de tot dusverre plaats gehad hebbende publicaties niet duidelijk te onderkennen. Steunend op de „Erfassung der Sachwerte” zal het Rijk pandbrieven tot een totaal bedrag van 10 milliard goudmark uitgeven, 7 milliard 5 pCt. rente dragend en in cenige gelijke bedragen gedurende de eerstvolgende 14 jaren te delgen, de rest 10 pCt. rente dragende en op dergelijke wijze na afloop van dezen termijn aflosbaar. Al deze emissies zullen belastingvrij blijven.

Het Rijk stelt de pandbrieven aan de Reichsbank ter hand en verkrijgt daardoor een alles overheerschend aandeel in het kapitaal van dit instituut, waaraan aldus een sterk aanvullende dekking voor de nieuwe Reichsbank-goudmarkbiljetten verstrekt wordt. De Staat krijgt 7 milliard goudmark in deze biljetten ter dekking van de tekorten op de begrotingen van Rijk, staten en gemeenten gedurende den op een jaar-geschatten overgangstermijn. Minoux rekent in totaal met een biljetten-emissie van ongeveer 8 milliard goudmark, overeenkomstig de circulatie van voor den oorlog, welke 6 milliard bedroeg, de vermindering van het Deutsche grondgebied en de stijging van de wereldmarktprijzen vergeleken bij voor den oorlog. Deze 8 milliard zou door pandbrieven, goud, buitenlandsche munt, wissels en andere activa, met uitzondering van schatkistpapier, voor 150 pCt. gedekt zijn.

De goud- en wisselvoorraad van de Reichsbank zou verder nog hierdoor vergroot worden, dat genoemde 10 pCt. pandbrieven slechts tegen goud of edelgesteenten, paarden of buitenlandsch geld worden afgegeven. Minoux neemt aan, dat Deutschland meer dan drie milliard van deze waarden bezit en

dat de hooge rente en de onopzegbaarheid gedurende zoo langen termijn ook veel buitenlandsche koopers zal aantrekken, wanneer Duitschland „politiek en economisch weer tot rust zal zijn gekomen”. De 5 pCt. pandbrieven zullen tegen goudmarkbankbiljetten ongetwijfeld à pari worden afgegeven. De oude Reichsbankbiljetten worden in een later te bepalen verhouding tegen nieuwe omgeruild. In dezelfde verhouding zal ook het totaal der bestaande schulden worden omgerekend zonder rekening te houden met het tijdstip, waarop zij zijn ontstaan. Voor de inlossing der oude bankbiljetten zullen 100 à 200 millioen noodig zijn. „De Deutsche volkshuishouding moet de nieuwe goudcirculatiemiddelen, welke zij noodig heeft, aangezien zij deze tegen papiergeld niet kan verkrijgen, door afgifte van buitenlandsche wissels, verkoop van goederen en door het opnemen van gedekte en blanco-credieten verschaffen.” Als voorwaarden voor het gelukken van het plan worden aangegeven: vereenvoudiging van het belastingstelsel, vermindering van het beambtenapparaat, verlenging van den arbeidstijd; maar ook ontbinding van alle syndicaten, prijsregelingen, kartellen enz. Losmaking dus van het economische leven niet alleen van de banden, waaraan de staat het heeft gelegd, maar ook van die, welke het zich zelf heeft geschapen.

* *

De Rijksregering heeft getracht elementen uit de plannen van Helfferich en Minoux in een compromis te vereenigen. Zij volgt daarbij in hoofdzaak het plan van Helfferich, dat een „Währungsbank” zal worden opgericht op de wijze ongeveer als hij zich die gedacht heeft, maar met uitgebreider toezichtsbevoegdheden van staatswege. Dit instituut zal gedurende een korten overgangstijd credieten aan het Rijk verleen. De bankbiljetten luiden echter niet in roggeld, doch in „Neumark”, de pandbrieven, welke voor hun dekking en inwisseling aanwezig zijn, stellen geen rogge-, doch goudschuld voor. De Neumarkbiljetten moeten door pandbrieven volledig gedekt zijn. Zij zijn wettig betaalmiddel. De biljetten van de Reichsbank worden na aflossing van het aan het Rijk verleende crediet in Neumarkbiljetten in een later vast te stellen verhouding omgewisseld. De Neumarkbiljetten zijn in pandbrieven à pari inwisselbaar. De Reichsbank wordt een zuivere goudbiljettenbank, die het Rijk geen crediet meer mag verleen, doch wier werkzaamheden beperkt zijn tot uitgifte van goudbiljetten tegen goud en buitenlandsche wissels en discontingering van in goudmark luidende handelswissels. De goudbiljetten zullen geen wettig betaalmiddel zijn. Van de bijzonderheden van dit plan en de problemen, die het doet rijzen, zal in een volgend opstel sprake zijn. KURT SINGER.

AANTEKENINGEN.

Rede van den heer E. Haldring, Voorzitter van de Kamer van Koophandel te Amsterdam. — In de vergadering der Amsterdamsche Kamer van Koophandel van 25 September jl. heeft de heer E. Haldring een rede uitgesproken, waaraan het volgende is ontleend:

Uw veroorlove mij thans nog een woord over den tegenwoordigen toestand te zeggen, die bij gelegenheid van de opening van deze najaarszitting wel een korte beschouwing waard is.

Toen ik het voorrecht had U in het begin des jaars toe te spreken, gewaagde ik van een begin van herstel in den lande, waaraan evenwel de kop ingedrukt zou worden, indien het buitenlandsche probleem, dat de wereld reeds zoo lang had verontrust, niet spoedig bevredigend opgelost werd. In stede van eene bevredigende oplossing heeft men echter sedert dien tijd een verscherping van den strijd beleefd, die op een groot gedeelte van ons bedrijfsleven een hoogst nadeeligen invloed heeft uitgeoefend. Immers, onze land- en tuinbouw en veeveelt, voor welke Duitschland steeds een voornaam afzetgebied is geweest, hebben, ten gevolge van de vermindering van den Duitschen invoer, niet minder zwaar geleden dan onze handel en transitobedrijven

en reederijen, welke inkomsten voor een groot gedeelte van de welvaart van ons achterland afhankelijk zijn. Indien de officieele statistiek over de eerste acht maanden van het loopende jaar in vergelijking met de cijfers over het jaar 1922 een kleine vermeerdering van den totalen uitvoer aantoonde, bewijst dit, dat men tracht andere afzetgebieden te vinden, doch niet dat men daarmee de moeilijkheden te boven begint te komen; integendeel de voornaamste vermeerdering van de waarde van den export is te danken aan den grooteren uitvoer van steenkolen en cokes en de prijsstijging van katoenen goederen en suiker. Om slechts enkele artikelen te nemen, waarmee vele millioenen gemoeid zijn, vermeld ik, dat in vergelijking met 1922 sterk achteruitgegaan is de uitvoer van vee, vleesch, kaas en voedergewassen, terwijl in den treurigen toestand van den groentexport al evenmin verbetering is gekomen. De totale invoer is iets minder dan in de eerste acht maanden van het jaar 1922; een aanzienlijke vermindering valt te constateeren bij den invoer van ijzer en staal, machinerieën, hout, lijnzaad, manufacturen, garens en koffie, terwijl ook de invoer van kleederen, gebreide en tricoot goederen is gedaald. Vermeerderd is o.a. de invoer van rijst en tabak. Een belangrijke toeneming van den invoer van automobielen en benzine schijnt, daar de gemiddelde waarde der automobielen gedaald is, te wijzen, niet op een uitbreiding van het luxe-rijden, doch op de voortschrijdende mechaniseering van het vervoer over de landwegen. De toeneming van de waarde van den invoer van thee, suiker en katoen is voornamelijk aan prijsstijging toe te schrijven, die van Chili-salpeter aan de hervatting van aanvoeren na stilstand in 1921, veroorzaakt door toenmaals bestaande groote voorraden in den lande.

Den toestand samenvattende zou ik willen zeggen, dat de bedrijven in het algemeen voortgaan tegen haast overmachtige omstandigheden te worstelen. Terwijl wij in Duitschland onzen belangrijkste afnemer grootendeels hebben verloren, wordt de kostenrekening der ondernemers door het harnas der arbeidswetten verhoogd en zien zij zich in hun netto-inkomen door overmatige belastingen zoodanig bekort, dat zij, ten koste van hun productievermogen, naar een hooger bruto winstcijfer moeten streven en, dit onbereikbaar zijnde, veelal met verlies werken. Helaas bestaat er geen vooruitzicht, dat de druk der directe belastingen voorloopig verminderd zal worden en men zal zich voorshands tevreden moeten stellen met de verwachting, dat thans met alle macht naar opheffing der ongehoorde tekorten op de staatsbegrotingen gestreefd zal worden. In het gunstigste geval zal dit resultaat, na het bijna ongebreidelde uitgeven van sommige departementen van algemeen bestuur, eerst geleidelijk bereikt kunnen worden. Dat onze staatsfinanciën in een toestand verkeeren, welke zonder zeer ingrijpende maatregelen ten leste onherstelbaar moet worden en dat, zonder verlichting van den belastingdruk en van de te sterk knellende banden der arbeidswetgeving, welvaart niet kan terugkeeren, wordt nog steeds niet voldoende begrepen. Ik spreek de hoop uit, dat binnen zeer korten tijd maatregelen zullen worden voorgesteld, die blijk zullen geven, dat van verantwoordelijke zijde de ernst van den toestand wordt ingezien.

Het is begrijpelijk, dat ter aanvulling der tekorten vermeerdering van enkele indirecte lasten wordt overwogen, doch men zij daarmee voorzichtig, omdat de aard van onze bedrijven, voortgegroeid uit de ligging van het land en zijne bodemgesteldheid, geen fiscaal stelsel als in groote continentale landen toelaat. Het is althans geruststellend te weten, dat bij de Regeering geen plannen tot invoering van beschermende rechten bestaan, doch zelfs op het eerste gezicht ongevaarlijk schijnende heffingen kunnen in hare gevolgen uitermate benadelijk zijn. Ik noem bij wijze van voorbeeld een artikel als koffie, dat wellicht als genotmiddel voor belastingsobject geschikt is, maar zeer zeker niet als stapelartikel. Als stapelartikel kan koffie, vrij zijnde, in alle deelen van het land worden gemanipuleerd, doch het staat te vreezen, dat de markt daarvan zich naar België zouden verplaatsen, indien die bewegingsvrijheid door een invoerrecht zou worden belemmerd.

Het is de ongemeen moeilijke taak van den nieuwen Minister van Financiën, aldus en in de eerste plaats repressief te werk te gaan en tevens een constructieve politiek mogelijk te maken, vooral met het oog op de economische eischen van eene sterk vermeerderende bevolking.

Ik besluit deze woorden met de hoop, dat het dezer Kamer gegeven zij haren invloed ten goede in de nog lang niet ten einde gekomen moeilijke tijden aan te wenden en, dat inzonderheid de toestand, waarin Duitschland is geraakt en welke ook voor ons bedrijfsleven de verwachting van weinig rooskleurige gevolgen in de toekomst wettigt in dat

land niet door een stadium van heftige beroeringen gevolgd zal worden, waarvan de mogelijkheid geenszins uitgesloten schijnt. Om dit te verhoeden, is aan beide zijden van den Rijn grotere waardeering van de universele sociale en economische beteekenis van het reparatie-probleem noodig dan tot nu toe bleek te bestaan.

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wissels. 4 18 Juli '22) Zwits. Nat. Bk. 4 16 Juli '23	Bel. Binn. Eff. 4 18 Juli '22) N. Bk. v. Denem. 6 1 Mei '23
Bk. (Vrsch. in R.C. 5 18 Juli '22) Zweedse Rorbk 4 1 Juli '22	Javase Bank ... 3 1 Aug. '22) Bank v. Noorw. 6 1 Mei '23
Bank van Engeland 4 5 Juli '23) Bk. v. Tsjecho-	Duitsche Rijksbk. 90 15 Spt. '23) slowakijë... 4 12 Mei '23
Bank v. Frankrijk 5 11 Mrt. '22) N. Bk. v. O'rijk 9 2 Sept. '23	Belgische Nat. Bk. 5 122 Jan. '23) Hong. Bank. 18 5 Juli '23
Fed. Res. Bank N.Y. 4 121 Feb. '23) Bank v. Italië. 5 11 Juli '22	Bank van Spanje... 5 23 Mrt. '23) Z.-Afr. Res. bnk 6

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie	Part. disconto (3 mnd.)	Part. disconto	Part. disconto	Call. money
29 Sept. '23	3¼ - 1/8	3¼	3¼	—	—	5¼ - ¾ 1
24-29 S. '23	3¼ - 3/8	3¼ - ¾	3 - ¾	—	—	5 - ¾
17-22 " '23	3¼ - ¼	3 - ¾	3¼ - ¾	—	—	3½ - 5¼
10-15 " '23	3 - 1/8	3 - ¼	3 9/10 - 7/8	—	—	4½ - 6¼
25-30 S. '22	3½ - 5/8	3½ - 4	2¼ - 5/8	—	—	4 - 5½
26 S.-1 O. '21	4 3/8 - ½	3¼ - 1/2	4 1/8 - ½	—	—	4½ - 6
20-24 Juli '14	3 1/8 - 3/16	2½ - 3¼	2¼ - ¾	2 1/8 - ½	2½	1¼ - 2½

1) Noteering van 28 September.

WISSELKOERSEN.

Londen opende iets vaster, maar liep daarna weder terug. Parijs liep aanvankelijk nog verder snel op, maar had blijkbaar toch het hoogste punt bereikt, waarna een hevige strijd tusschen haussiers en baissiers ontstond, die met een overwinning van de baissiers eindigde. De daling was echter niet bijzonder groot en op het lagere peil trad opnieuw een groote vraag op. België liep weder evenwijdig, zij het dan ook met grotere schommelingen. Markten vrij plotseling op 2,40, door sterken steun van de Reichsbank. Het resultaat was echter weer van zeer tijdelijken aard. Dollars onveranderd. Scandinavië flauw, vooral voor Kopenhagen en Christiania. Zwitserland stationnair met een kleine onderbreking op Dinsdag. Spaanje aanvankelijk zeer vast, liep eveneens weder op den koers van uitgang terug. Java opnieuw iets beter. Argentinië eerder iets flauwer.

2 October 1923.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen *	Berlijn *)	Weenen *)	Parijs *)	Brussel **)	New York **)
24 Sept. 1923	11.58½	0.0165	0.0035%	15.70	13.81	2.54¼
25 " 1923	11.61½	0.02	0.0035%	15.95	14.20	2.54 7/16
26 " 1923	11.59	0.0185	0.0035%	15.70	13.47½	2.54 7/16
27 " 1923	11.58	0.016	0.003565	15.62½	13.19	2.54¼
28 " 1923	11.57½	0.0135	0.0035%	15.62½	13.19	2.54 5/16
29 " 1923	11.57½	0.0125	0.0035%	15.60	—	—
Laagste d. w. 1	11.56½	0.0120	0.0035	15.15	12.85	2.53¼
Hoogste " " 1	11.63½	0.0240	0.0037	16.40	14.42½	2.54 7/16
22 Sept. 1923	11.56½	0.016	0.0035%	15.20	12.71½	2.54 7/16 2
15 " 1923	11.56½	0.02 1/8	0.0036	14.97½	12.31 8/16	2.54 3/8 3
Muntpariteit	12.10	59.26 6/16	50.41	48.—	48.—	2.48%

*) Noteering te Amsterdam. **) Noteering te Rotterdam.

1) Particuliere opgave.

2) Noteering van 21 September. 3) Idem van 14 September.

4) Gulden per 100 Mark. 5) Gulden per 100 Mark.

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Christiantia *)	Zwitserland *)	Spanje 1)	Bataavia 1) telegrafisch
24 Sept. 1923	67.60	45.85	40.75	45.52½	35.70	96 3/8 - 5/8
25 " 1923	67.50	45.85	40.60	45.65	36.50	96 3/8 - 5/8
26 " 1923	67.45	45.60	40.45	45.37½	35.60	96 3/8 - 5/8
27 " 1923	67.35	45.20	40.15	45.25	35.20	96 3/8 - 5/8
28 " 1923	67.45	45.40	40.45	45.35	35.—	96 3/8 - 5/8
29 " 1923	67.50	45.45	40.50	45.52½	34.75	96 3/8 - 5/8
L'ste d. w. 1)	67.30	45.10	40.—	45.05	34.55	96 3/8
H'ste " " 1)	67.70	46.10	41.—	45.90	36.70	96 7/8
22 Sept. 1923	67.50	45.90	40.80	45.15	34.35	96 3/8 - 5/8
15 " 1923	67.55	45.65	40.80	45.22½	33.95	96 1/8 - 96 3/8
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Lond. (in \$ per £)	Zicht Parijs (in cts. p. frs.)	Zicht Berlijn (in ct. p. Mk.)	Zicht Amsterd. (in cts. p. gld.)
29 Sept. 1923	4.54.75	6.14	0.0000047	39.33
Laagste d. week	4.54.75	6.14	0.0000047	39.32
Hoogste " "	4.56.37	6.26	0.0000082	39.43
22 Sept. 1923	4.55.37	6.01	0.0000070	39.36
15 " 1923	4.54.25	5.86	0.0000001	39.32
Muntpariteit ..	4.86.67	19.30	23.81¼	40 9/16

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	15 Sept 1923	22 Sept. 1923	24/29 Sept. '23 Laagste	29 Sept. 1923 Hoogste
Alexandrië ..	Piast. p. £	97 15/32	97 15/32	97 15/32	97 15/32
*Bangkok ...	Sh. p. tical	1/10	1/10	1/10	1/10
B. Aires 1) ..	d. p. \$	39 3/8	40	39 11/10	40 1/8
Calcutta	Sh. p. rup.	1/4 3/10	1/4 9/32	1/4 5/32	1/4 9/32
Constantin. .	Piast. p. £	765	775	760	785
Hongkong ..	Sh. p. \$	2/3 1/8	2/3 3/32	2/3 1/8	2/3 9/32
Lissabon 1) ..	d. per Mil.	25 5/8	2 1/8	25 3/32	27 1/32
Madrid	Peset. p. £	33.85½	33.20	31.70	33.30
Mexico	d. per \$	25	25	24	25
Montevideo 1)	id.	39 1/2	40 3/4	39 3/4	40 1/4
Montreal ...	\$ per £	4.65 3/8	4.65 7/8	4.64 1/2	4.67 1/2
Praag	Kr. p. £	151 1/2	151	151	152 1/2
R.d. Janeiro 1)	d. per Mil.	5 1/2	5 1/2	5 1/10	5 1/2
Rome	Lires p. £	102 1/2	100 1/2	97 1/2	100 3/4
Shanghai ...	Sh. p. tael	3/1 5/8	3/1 3/4	3/0 3/4	3/1 1/8
Singapore ...	id. p. \$	2/45 3/32	2/45 1/32	2/43 3/32	2/45 1/32
Valparaiso 2)	peso p. £	35.60	35.90	36.20	36.80
Yokohama ..	Sh. p. yen	2/1 1/8	2/1 1/8	2/1 1/8	2/1 1/8

* Koersen der voorafgaande dagen. 1) Telegrafisch transfert. 2) 90 dg. 3) Noteering van 20 September 1923.

NOTEERING VAN ZILVER.

	te Londen N. York		te Londen N. York
29 Sept. 1923	31 1/16	64 3/8	30 Sept. 1922 .. 35 3/8 68 7/8
22 " 1923	32 5/16	65 3/8	1 Oct. 1921 .. 42 1/8 70 7/8
15 " 1923	31 1/16	64 1/8	20 Juli 1914 .. 24 1/16 54 1/8

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 1 Oct. 1923.

		Activa.	
Binnel. Wis- / II.-bk. f	49.882.001,47		
sels, Prom., B.-bk. "	34.465.800,84		
enz. in disc. Agsch. "	62.424.258,17	f	146.772.060,48
Papier o. h. Buitenl. in disconto	—		
Idem eigen portef. . f	51.737.256,—		
Af: Verkocht maar voor	—		
de bk. nog niet afgel. "	—	"	51.737.256,—
Beleeningen			
incl. vrsch. H.-bk. f	49.956.113,86		
in rek.-crt. B.-bk. "	13.925.438,05		
op onderp. Agsch. "	99.800.464,07		
	f 163.682.015,98		
Op Effecten	f 154.422.124,45		
Op Goederen en Spec. "	9.259.891,53	"	163.682.015,98
Voorschotten a. h. Rijk	—	"	10.989.087,39
Munt en Muntmateriaal			
Munt, Goud	f 56.240.100,—		
Muntmat., Goud ..	525.526.584,21		
	f 581.766.684,21		
Munt, Zilver, enz. "	9.605.344,94		
Muntmat., Zilver ..	—	"	591.372.029,15
Effecten			
Bel. v. h. Res. fonds . f	5.953.480,24		
id. van 1/8 v. h. kapit. "	3.936.006,62		
	"	"	9.889.486,86
Geb. en Meub. der Bank	—	"	5.000.000,—
Diverse rekeningen	—	"	108.159.296,70
	f 1.087.601.232,56		
		Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—		
Reservefonds	5.999.469,43		
Bijzondere reserve	9.000.000,—		
Bankbiljetten in omloop	1.012.454.240,—		
Bankassigtiën in omloop	1.245.569,73		
Rek.-Cour. f Het Rijk f	—		
saldo's: Anderen "	31.274.798,16	"	31.274.798,16
Diverse rekeningen	—	"	7.627.155,24
	f 1.087.601.232,56		
Beschikbaar metaalsaldo	f 381.706.162,76		
Op de basis van 1/8 metaaldekking ..	172.711.241,19		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is ..	1.908.530.810,—		

NED. BANK 1 October 1923 (vervolg).
Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table with 7 columns: Data, Goud, Zilver, Bankbiljetten, Andere opeischb schulden, Beschikb. Metaal-saldo, Dekkingsperc.

Table with 6 columns: Data, Totaal bedrag disconto's, Hiervan Schalkist-promessen rechtstreeks, Beleeningen, Papier op het buitenland, Diverse rekeningen

1) Op de basis van 2/5 metaaldekking. 2) Sluitpost activa.

's RIJKS SCHATKIST.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

Table with 3 columns: Description, 24 Sept. 1923, 1 Oct. 1923

1) Waarvan f 37.056.000 vervallen op of na 1 April 1927.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.
De Minister van Koloniën maakt bekend:

Table with 3 columns: Description, 22 Sept. 1923, 29 Sept. 1923

JAVASCHE BANK.
Voornaamste posten in duizenden guldens. De samengetrokken cijfers der laatste weken zijn telegrafisch ontvangen.

Table with 6 columns: Data, Goud, Zilver, Bankbiljetten, Andere opeischb. schulden, Beschikb. metaal-saldo

Table with 7 columns: Data, Disconto's, Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar, Beleeningen, Voorschotten aan het Gov. nem., Diverse rekeningen, Dekkings-percentage

1) Sluitpost activa. 2) Basis 2/5 metaaldekking. 3) Creditsaldo.

DE SURINAAMSCHE BANK.
Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table with 6 columns: Data, Metaal, Circulatie, Andere opeischb. schulden, Disconto's, Div. rekeningen

1) Sluitpost der activa.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.
BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden ponden sterling.

Table with 6 columns: Data, Metaal, Circulatie, Currency Notes (Bedrag, Goudd., Gov. Sec.)

Table with 7 columns: Data, Gov. Sec., Other Sec., Public Depos., Other Depos., Reserve, Dekkingsperc.

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKBANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in milliarden Mark.

Table with 7 columns: Data, Metaal, Daarvan Goud, Waarv. bij Buitt. circ. bkn, Kassenscheine, Circulatie, Dekkingsperc.

Table with 6 columns: Data, Wissels (Totaal, Handels-wissels, Schalkist-papier), Rek. Crt., Darlehens-kassenscheine (Totaal uitgegeven, In kas bij de Rijksbank)

1) Onbelast. 2) Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Table with 6 columns: Data, Goud, Waarvan in het Buitenland, Zilver, Te goed in het Buitenland, Buit.gew. voorsch. a/d. Staat

Table with 6 columns: Data, Wissels, Uitgestelde Wissels, Beleeningen, Bankbiljetten, Rek. Crt. Particulieren, Rek. Crt. Staat

BANQUE NATIONALE DE BELGIEUE.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. saldt	Beleen. van buitenl. vorder.	Beleen. van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleen.	Circulatie	Rek. Crt. part.
27 Spt. '23	347.671	84.653	480.000	1291.850	7.150.206	299.310
20 " '23	347.136	84.653	480.000	1291.211	7.097.703	218.773
13 " '23	347.623	84.653	480.000	1320.278	7.139.546	193.969
28 Spt. '22	333.267	84.653	480.000	635.069	6.517.769	302.947

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goudvoorraad			Zilver etc.	F.R. Notes in circulatie
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes	In het buitenl.		
12 Sept. '23	3.110.661	2.127.610	—	77.004	2.262.525
5 " '23	3.102.010	2.111.388	—	76.324	2.257.278
29 Aug. '23	3.120.989	2.110.468	—	80.245	2.224.760
13 Sept. '22	3.067.234	2.259.486	—	130.204	2.213.615

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings perc. 1)	Algem. Dek-kings perc. 2)
12 Sept. '23	1.020.672	1.936.456	109.682	74,1	75,9
5 " '23	1.020.672	1.936.456	109.682	74,1	75,9
29 Aug. '23	1.024.657	1.902.375	109.718	74,6	76,4
13 Sept. '22	591.836	1.872.103	106.070	75,1	78,3

1) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 2) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
5 Sept. '23	769	11.770.550	1.367.827	15.082.025	4.009.236
29 Aug. '23	769	11.707.551	1.365.588	15.007.820	4.005.773
22 " '23	769	11.676.507	1.340.529	15.003.020	3.981.112
6 Sept. '22	791	10.819.853	1.368.905	14.783.322	3.612.623

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

BANKSTATEN;

KWARTAALSGEWIJZE OPGENOMEN.

BANK VAN SPANJE.

(In millioenen Peseta's.)

Data	Goud	Zilver	Staatsfond-sen 1)	Dis-conto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
8 Sept. 1923..	2525,8	659,9	735,7	1824,9	4172,7	1007,1
1 " 1923..	2525,8	665,5	738,0	1806,8	4149,5	1022,2
25 Aug. 1923..	2525,8	635,4	734,2	1830,9	4138,0	1043,6
18 " 1923..	2525,8	661,2	790,2	1817,1	4170,6	1055,0
11 " 1923..	2525,8	661,0	743,8	1916,4	4203,0	1063,0
4 " 1923..	2525,8	663,3	799,8	1879,9	4179,0	1043,6
28 Juli 1923..	2525,8	666,7	763,5	1841,8	4122,1	1023,9
21 " 1923..	2525,8	665,8	751,8	1854,0	4131,5	1025,8
14 " 1923..	2525,8	663,0	803,0	1810,3	4157,3	1003,0
7 " 1923..	2525,8	664,3	734,4	1864,6	4140,2	980,2
30 Juni 1923..	2525,8	668,4	736,6	1803,1	4074,0	947,3
23 " 1923..	2525,8	666,6	738,2	1798,1	4077,4	921,6
16 " 1923..	2525,8	662,8	736,3	1853,6	4113,8	944,0
9 Sept. 1922..	2523,4	644,5	849,2	1768,1	4179,3	1143,8
30 Sept. 1921..	2499,6	622,5	792,4	1759,2	4206,2	1016,4
24 Juli 1914..	543,5	726,8	494,4	783,8	1919,0	497,0

1) Inclusief de schuld van de schatkist in rek.-crt.

II. ZWITSERSCHE NATIONALE BANK.

(In millioenen Francs.)

Data	Goud	Zilver	Darlehens-kassen-scheine	Dis-conto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
15 Sept. 1923..	526,5	98,6	23,7	323,7	866,2	100,3
7 " 1923..	526,6	99,5	24,6	361,6	877,5	132,3
31 Aug. 1923..	526,6	100,4	25,4	314,4	885,9	75,6
23 " 1923..	526,4	101,5	25,8	303,8	834,1	118,1
15 " 1923..	526,2	101,6	26,0	308,9	844,2	117,3
7 " 1923..	526,0	101,3	26,3	318,0	860,1	106,3
31 Juli 1923..	525,7	101,4	26,8	287,9	880,0	60,6
23 " 1923..	525,4	102,6	27,1	296,5	834,0	111,1
14 " 1923..	525,0	102,3	28,0	305,6	844,9	118,0
7 " 1923..	524,7	102,3	28,9	305,4	865,9	82,5
30 Juni 1923..	524,5	102,0	30,0	343,5	893,7	114,6
23 " 1923..	524,3	102,3	30,5	327,4	828,0	155,1
15 Sept. 1922..	507,3	115,1	11,2	396,1	749,2	290,2
15 Sept. 1921..	544,7	110,5	14,5	384,6	903,8	139,8
23 Juli 1914..	180,1	18,9	—	107,8	267,9	105,2

III. NATIONALE BANK VAN DENEMARKE.

(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Zilver	Vorderingen op het buitenl.	Dis-conto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
31 Aug. 1923..	209,7	4,4	33,4	354,0	449,3	42,3
31 Juli 1923..	209,7	4,7	22,7	360,8	447,3	45,5
30 Juni 1923..	228,2	3,2	14,2	399,2	482,3	41,0
31 Aug. 1922..	228,3	4,1	18,0	419,5	423,8	146,3
31 Aug. 1921..	227,5	3,5	31,4	312,9	480,6	83,1
30 Juni 1914..	75,6	6,6	19,8	95,6	159,8	4,8

IV. ZWEEDSCHE RIJKSBANK.

(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Vorderingen op het buitenl.	Staatsfond-sen	Dis-conto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
15 Spt. '23	272,6	47,1	130,1	271,4	541,8	123,3
8 " '23	272,7	46,3	130,1	278,4	544,6	128,3
1 " '23	272,7	54,1	130,1	292,4	571,4	123,7
25 Aug. '23	272,8	41,8	143,6	248,9	514,5	134,5
18 " '23	272,8	42,0	143,7	262,4	524,3	139,2
11 " '23	272,8	41,8	143,7	263,4	530,2	132,7
4 " '23	272,9	42,1	143,7	284,6	544,7	140,6
28 Juli '23	272,9	40,6	143,9	274,6	513,6	161,3
21 " '23	272,9	40,0	139,3	295,0	513,1	180,4
14 " '23	273,0	31,4	143,3	307,4	528,9	175,7
7 " '23	273,0	29,7	147,3	332,3	548,0	184,2
30 Juni '23	273,1	40,8	151,1	343,4	586,2	183,4
23 " '23	273,1	36,0	152,2	322,2	530,5	203,0
16 Spt. '22	273,7	78,5	74,0	385	538,9	208,6
17 Spt. '21	284,8	108,7	20,5	419,1	612,9	157,8
25 Juli '14	105,8	115,6	28,0	92,4	206,2	68,2

V. BANK VAN NOORWEGEN.

(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Vorderingen op het buitenl.	Effecten	Dis-conto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
15 Sept. 1923..	147,3	18,6	9,1	455,0	394,3	102,7
7 " 1923..	147,3	19,1	9,1	460,3	399,4	102,8
31 Aug. 1923..	147,3	19,9	9,1	462,4	402,2	103,7
22 " 1923..	147,3	20,9	9,1	462,4	392,1	114,8
15 " 1923..	147,3	21,3	9,1	468,4	396,6	114,8
7 " 1923..	147,3	19,9	9,1	471,3	400,4	115,3
31 Juli 1923..	147,3	24,1	9,1	475,9	404,8	117,6
23 " 1923..	147,3	23,2	9,1	474,9	404,7	116,4
16 " 1923..	147,3	22,9	9,0	476,4	407,6	115,2
7 " 1923..	147,3	21,7	9,4	485,4	411,9	118,0
30 Juni 1923..	147,3	22,7	9,4	490,1	415,0	126,5
22 " 1923..	147,3	20,7	9,4	485,4	398,3	133,8
15 Sept. 1922..	147,3	39,9	9,4	433,1	376,4	130,9
15 Sept. 1921..	147,3	32,6	8,5	420,9	407,6	89,2
22 Juli 1914..	52,4	65,7	8,9	79,8	120,8	10,7

VI. BANKBUREAU VAN TSJECHOSLOWAKIJE,
verbonden aan het Ministerie van Financiën.
(In millioenen Tsjechoslow. Kronen).

Data	Vorder. op de Oostenr.- Hong. Bank*)	Dis- conto's	Belee- ningen	Vorde- ringen op het buitenl.	Circu- latie	Rek. Crt.
7 Sept. 1923	10096,9	584,6	940,5	2452,0	9084,5	2536,8
31 Aug. 1923	10096,9	588,7	951,2	2445,0	9218,5	2507,5
23 " 1923	10096,9	594,5	924,9	2538,2	8779,1	3144,9
15 " 1923	10096,9	599,2	934,2	2559,6	8969,5	3082,9
7 " 1923	10096,9	600,7	966,4	2577,3	9143,9	3030,4
31 Juli 1923	10096,9	600,7	972,9	2638,4	9448,1	2813,0
23 " 1923	10096,9	689,1	1009,0	2645,1	8810,6	3377,2
15 " 1923	10096,9	706,7	1027,9	2579,7	9069,3	2905,6
7 " 1923	10096,9	717,1	1028,3	2134,1	9182,9	2221,4
30 Juni 1923	10096,9	726,3	1109,6	1937,9	8976,0	1928,5
23 " 1923	10096,9	737,4	1045,4	1887,1	8794,2	2278,4
15 " 1923	10096,9	752,9	1061,7	1709,8	8936,8	2025,9
7 Sept. 1922	10096,7	426,2	1468,3	1631,9	10066,7	1102,8
7 Sept. 1921	9623,9	814,2	2467,3	861,5	11456,9	783,3

*) Bankbiljetten rekening-crt.-saldi en schatkistbons.

VII. OOSTENRIJSISCHE NATIONALE BANK.
(Voornaamste posten in millioenen Kronen).

Data	Goud	Buitenl. goud- wissels	Dis- conto's en Beleen.	Schatkist- biljetten	Circulatie	Rek.-Crt.
31 Aug. '23	73.391	3050.085	647.936	2538.719	5894.786	413.383
23 " '23	73.391	2917.953	652.338	2538.719	5458.160	722.398
15 " '23	73.391	2931.254	663.751	2538.719	5547.216	647.841
7 " '23	73.391	2995.539	643.874	2538.719	5653.433	605.653
31 Juli '23	73.391	2947.216	658.966	2539.777	5684.134	535.121
23 " '23	73.391	2917.993	669.763	2547.212	5305.936	813.989
15 " '23	73.391	2862.077	684.978	2547.212	5379.018	700.695
7 " '23	73.391	2760.253	705.358	2547.212	5369.937	627.656
30 Juni '23	73.391	2532.316	730.848	2547.212	5432.619	362.237
23 " '23	73.391	2249.810	815.872	2547.212	5017.634	579.626
15 " '23	73.391	2006.010	847.250	2547.212	5014.155	370.825

VIII. HONGAARSCHE BANK.

(Voornaamste posten in millioenen Kronen).

Data	Gouden buitel goud- wissels	Zil- ver	Disconto's en Beleeningen	Circulatie	Rek.-Crt.
7 Sept. 1923	22,3	0,6	305.793	444.056	34.003
31 Aug. 1923	22,3	0,6	275.394,7	399.487,9	23.628,9
23 " 1923	22,4	0,6	250.458,1	344.311,1	31.664,4
15 " 1923	22,5	0,6	228.630,9	314.330,4	22.260,8
7 " 1923	22,3	0,6	200.491,2	265.317,0	21.571,2
31 Juli 1923	22,4	0,6	167.689,1	226.284,6	21.977,4
23 " 1923	22,5	0,6	147.888,6	191.109,4	28.143,3
15 " 1923	22,5	0,6	143.907,9	177.417,5	17.043,4
7 " 1923	22,6	0,6	134.308,2	169.013,4	17.598,2
30 Juni 1923	22,8	0,6	123.097,6	154.996,1	12.741,6
23 " 1923	22,9	0,6	110.981,1	138.661,8	13.232,8
15 " 1923	22,9	0,6	103.478,5	129.000,5	11.503,5
7 Sept. 1922	13,0	0,6	41.327,3	48.839,8	4.704,9

IX. ZUIDAFRIKAANSE RESERVEBANK.

(Voornaamste posten in duizenden Ponden.)

Data	Goud en Goud- cert.	Dis- conto's en beleen.	Waar- van Papier	Circu- latie	Rek.- Crt.	Alge- meen Dekkings perc.**)
25 Aug. 1923..	10.626	6.114	2.250	10.321	5.470	68
18 " 1923..	10.626	6.158	2.250	10.493	5.298	68
11 " 1923..	10.626	6.298	2.250	10.712	5.224	67,4
4 " 1923..	10.626	6.502	2.250	10.898	5.244	66,6
28 Juli 1923..	10.626	6.430	2.350	11.009	5.063	66,8
21 " 1923..	10.625	6.750	2.600	11.042	5.352	65,5
14 " 1923..	10.625	7.159	2.850	11.291	5.514	63,9
7 " 1923..	10.625	8.163	2.600	12.049	5.761	60,3
30 Juni 1923..	10.625	8.470	2.500	13.088	5.029	59,3
23 " 1923..	10.625	6.047	2.500	10.779	4.931	68,4
16 " 1923..	10.625	5.447	2.000	9.692	5.435	71
9 " 1923..	10.625	5.676	2.000	9.843	5.512	70
2 " 1923..	10.623	5.854	2.000	9.931	5.601	69,1
26 Aug. 1922..	9.892	2.767	1.700	7.389	5.091	81,2

*) Verhouding goud, goudcert. en pasmunt tegenover opeisbare schulden: bankbiljetten en dep sito's.

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 1 October 1923.

Het is duidelijk, dat gedurende de achter ons liggende week de crisis, die zich reeds maanden lang in het economisch leven van vrijwel alle landen heeft geopenbaard, voor Duitsland althans een acuut stadium heeft bereikt. In de eerste plaats hangt dit ten nauwste samen met de opheffing van het lijdelijk verzet in het Ruhrgebied. Aan den ééven kant toch kan de Duitsche schatkist nu rekening gaan houden met het feit, dat de benodigde geldmiddelen niet meer zoo omvangrijk zullen zijn, aan den anderen kant echter zijn door den veranderden toestand zoo vele complicaties ontstaan, zoowel op economisch als op politiek gebied, dat voorloopig afgewacht dient te worden, of deze nadeelen voor den eersten tijd niet ruimschoots de behaalde voordeelen zullen neutraliseeren. Hierbij komt, dat het instituut, wellicht in staat om het geldwezen tijdelijk in iets beter banen te leiden en het volk in zijn geheel voor te bereiden op een tijdperk, waarin de inflatie geen rol van overgroote betekenis meer zal spelen, nog niet is opgericht. In de jongste dagen is het definitieve ontwerp tot stichting van een nieuwe circulatieinstelling eindelijk, na een reeks van ingrijpende veranderingen te hebben ondergaan, gereed gekomen en de goedkeuring van de Rijksdag kan nu spoedig worden verwacht. Men blijft echter in Duitschland zeer sceptisch gestemd ten aanzien van het welslagen van den nieuwen maatregel. Immiddels is het een feit, dat de onrust in de kringen van handel en industrie wordt vergroot, dat de crisis-verschijnselen steeds scherper vormen gaan aannemen, nu men nog steeds niet met zekerheid kan vaststellen, wanneer de nieuwe bankbiljetten hun intrede zullen doen en zeer zeker niet, hoe zij in de practijk hun rol zullen vervullen. Men is tot nu toe dan ook wel gedwongen met de papieren Marken rekening te houden, of de oude hulp van buitenlandsche betaalmiddelen in te roepen. Teekenend is het, dat, nu de dollar, het toon-aangevende buitenlandsche betaalmiddel, in de achter ons liggende week iets gedaald is, de tot voor korten tijd zoo heftige belangstelling voor de goudmark-berekening zeer sterk is geslonken. En zoo zou het ook wel kunnen geschieden, dat bij een verdere reactie voor buitenlandsche betaalmiddelen, de thans door Regeeringskringen als panacee aanbevolen „Neumark" reeds dadelijk bij haar intrede uit het effectieve verkeer zou worden uitgeschakeld. Misschien zou dit feit echter eerder de oogen van het groote publiek openen voor de waarheid, dat men op dit oogenblik bij onze Oostelijke buren bezig is alleen de uiterlijke vormen te wijzigen en zou op deze wijze een krachtige strooming kunnen ontstaan, die aandringt op het doorvoeren van zoodanige maatregelen, welke alleen in staat zijn orde in den chaos te brengen, doordat zij het euvel bij den wortel aantasten; het in evenwicht brengen van inkomsten en uitgaven van het Rijk. Zoolang dit niet is geschied, kan men met zekerheid op het voortduren van de crisis rekenen, al behoeft die niet de acute vormen van de jongste week aan te nemen. Hoe onzeker de basis van berekening in Duitschland is geworden, mag wel blijken uit het feit, dat op sommige dagen voor daggeld tot 15 pCt. toe is betaald. De geldschaarschte was veroorzaakt, behalve door de inschrijvingen op de goudleening van het Rijk, door het vol. toewijzen door de Rijksbank van de aanvragen voor buitenlandsche betaalmiddelen, een tactiek, waarmede deze instelling klaarblijkelijk voorloopig wenschelijk voort te gaan. Ten gevolge van de toestanden op de geldmarkt en in verband met de reactie op de wisselmarkt, was ook de fondsenbeurs te Berlijn ietwat lusteloos gestemd. Tegen het einde der week echter, toen bleek, dat in Frankrijk de opheffing van het lijdelijk verzet nog geen toenadering te voorschijn had geroepen, toen voorts duidelijk werd, dat de chaotische toestand in het geldwezen slechts uiterst omzichtig en langzaam op te lossen is, ontwaakte de kooplust weder en werden de meeste aandelen op hooger koersen uit de markt genomen.

Ook te Parijs is de beurs niet opgewekt geweest. Onmiddellijk na de afzending van den Franc heeft men zich van valuta-waarden afgewend en heeft men ook ten aanzien van andere aandelen een afwachtende houding aangenomen. Daarentegen heeft veel groter belangstelling bestaan voor vaste-rente dragende stukken; Fransche staatsobligaties konden vrij belangrijk monteeren. Buitengewoon gunstig kan deze omstandigheid worden genoemd voor de thans ter inschrijving aangeboden schatkistbiljetten. Deze zijn iets goedkooper dan die van April jl. (de koers is Fr. 492,50 in plaats van Fr. 495) en de Regeering hoopt het bedrag van Fr. 5 milliard, dat zij nog vóór het einde van het jaar geautoriseerd is op te nemen, thans te zullen verkrijgen. De stemming bij het publiek is ontegenzeggelijk gunstig ten aanzien van zuivere beleggingswaarden, te-

meer, waar de handel en voornamelijk de buitenlandse handel, sterk gehandicapt worden door de plotselinge waardeermeerdering van den Franc. Het directe gevolg van de opheffing van het lijdelijk verzet in het Ruhrgebied zal dus kunnen zijn — afgezien natuurlijk van latere wijzigingen — een moeilijker tijd voor het internationale handelsverkeer en een sterker concurrentie voor de binnenlandsche nijverheid, althans indien Duitschland weder spoedig in staat zal zijn tot export op eenigszins groote schaal en indien de leveranties in natura weder ter hand worden genomen. In dit verband is de stemming te Parijs niet al te opgewekt geweest.

Het tegenovergestelde viel echter voor de markt te Londen te constateeren. Weliswaar was men ook hier nog zeer terughoudend; men ziet de geweldige moeilijkheden te duidelijk onder het oog, dan dat men ze ook slechts een oogenblik zou onderschatten. Doch de grondtoon is beter geworden. De stijging van den Franc kan reeds dadelijk van invloed zijn op tal van industrieën, speciaal op de wolindustrie — welke, naar bekend is, de bescherming van de Safeguarding of Industries Act heeft ingeroepen. In de City is men in groote lijnen vóór het oude principe van vrijhandel, zoodat iedere steun, die dit stelsel ondervindt, met blijdschap wordt begroet. En door de rechtstreeksche verbetering van den toestand derhalve én door een gunstiger perspectief is dan ook ter beurze invloed ten goede uitgeoefend.

Te New York is de stemming zeer weifelend geweest. Nog steeds spreken de verschillende berichten uit de kringen van handel en nijverheid elkaar tegen. Waar eenerzijds de staalfabrieken met 80 à 90 pCt. der capaciteit arbeiden, nemen anderzijds de totalen der binnenkomende orders af. Terwijl de statistiek ongekende cijfers publiceert ten aanzien van de wagonladingen bij de spoorwegen, spreken de meldingen uit New York van een teleurstellend herfstvervoer. Er zijn dan ook reeds velen in de Unie, bij wie het besef langzamerhand sterker wordt, dat de periode van buitengewone bloei, mogelijk gemaakt door het vele, dat na den oorlog op allerlei gebied was in te halen, ten einde loopt. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat men zich op een crisis zou moeten voorbereiden, doch wel, dat andere banen gezocht moeten worden ter handhaving van de prosperiteit. Ondanks de weifeling echter is de tendens ter beurze niet bepaald ongeanimeerd geweest; eerder viel een zekere terughouding op te merken.

Ten onzent heeft de markt een zeer kalm verloop gehad. Beleggingswaarden bleven aangeboden, in het bijzonder onze *inheemsche staatspapieren*, waarbij de cijfers van de millicoen-nota en de geweldige moeilijkheden, die tot dekking van het tekort op de staatsbegroting overwonnen moeten worden, hun invloed deden gelden.

	24 Spt.	28 Spt.	1 Oct.	Rijzing of daling.
6 % Nederland 1922	99	98 ^{9/10}	99 ^{9/10}	+ ^{3/10}
5 % " 1918	89 ^{1/2}	88 ^{1/10}	88 ^{19/10}	— ^{9/10}
4 ^{1/2} % " 1916	87 ^{19/10}	86 ^{1/2}	86 ^{1/2}	— 1 ^{11/10}
4 % " 1916	80 ^{9/8}	80 ^{7/10}	80 ^{9/8}	+ ^{1/4}
3 ^{1/2} % " "	73 ^{3/4}	73 ^{3/4}	73 ^{3/4}	— ^{1/2}
3 % " "	63 ^{7/8}	63 ^{3/4}	63 ^{3/8}	— ^{1/2}
2 ^{1/2} % Cert. N. W. S.	55	53 ^{3/8}	53 ^{7/8}	— 1 ^{1/8}
7 % Oost-Indië 1921	101 ^{1/2}	101	101 ^{1/10}	— ^{7/10}
6 % " 1919	97 ^{1/10}	96 ^{1/8}	96 ^{9/10}	— ^{1/2}
5 % " 1915	91 ^{1/2}	91	91 ^{1/2}	—
5 % Rusland 1906	4 ^{1/2}	4 ^{1/2}	4 ^{1/2}	+ ^{1/4}
4 % Rusl. bij Hope & Co.	4 ^{11/10}	4 ^{7/8}	5 ^{1/2}	+ ^{9/10}
4 % Japan 1899	62 ^{1/2}	63 ^{1/2}	63 ^{1/2}	+ 1
5 % Brazilië 1895	45 ^{1/10}	—	—	—
8 % San Paulo 1921	96 ^{3/8}	96 ^{1/2}	97 ^{3/10}	+ ^{9/10}
6 % Amsterdam 1920	101	—	—	—
7 % Rotterdam 1920	101 ^{1/10}	101 ^{7/10}	102	+ ^{19/10}

De *petroleum-afdeeling* was eveneens loom, voornamelijk in verband met de niet zeer opgewekte stemming voor het hoofdfonds in New York. De overproductie in Californië begint een steeds drukkender invloed op het rendement van petroleum-aandeelen in het buitenland uit te oefenen en hoewel aandeelen Koninklijke Petroleum hiervan nog geheel vrij zijn gebleven, is dit fonds toch wel iets gevoeliger voor berichten in deze richting geworden.

Daarentegen waren *suiker-aandeelen* opgewekter van toon in verband met de betere notering voor Cuba-suiker te New York. Eveneens waren de overige *cultuurfondsen*, als *thee- en rubberwaarden* gevraagd, de laatste als gevolg van berichten omtrent termijn-afdoeningen tot bevredigenden prijs. *Tabaks-aandeelen* hadden een afwijkend verloop; in het midden der week iets aangeboden, konden zij zich tegen het slot eenigszins in koers verheffen.

	24 Spt.	28 Spt.	1 Oct.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	115 ^{1/2}	115 ^{3/4}	—	+ ^{1/4}
Incasso Bank	88 ^{1/4}	—	87 ^{1/2}	— ^{3/4}
Koloniale Bank	155	155 ^{1/2}	154 ^{5/8}	— ^{3/8}
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	125 ^{7/8}	125 ^{1/4}	126	+ ^{1/8}
Rotterd. Bankvereeniging	90 ^{1/4}	—	—	—
Van Berkel's Patent	39 ^{1/4}	38 ^{3/4}	38	— 1 ^{1/4}
Gouda Kaarsen	75 ^{1/2}	74 ^{1/2}	—	— 1
Holl. Draad- en Kabelfabriek	59	58	59	—
A. Jurgens' Ver. Fabr. g. aand.	54 ^{1/2}	—	51 ^{1/8}	— 3 ^{3/8}
" " " pr. aand.	61	-61 ^{3/4}	59 ^{1/2}	— 1 ^{1/2}
Leerdam Glasfabrieken	31 ^{1/2}	—	—	—
Philips' Gloeilampenfabriek	251	—	248	— 3
Vereenigde Blikfabrieken	101 ^{1/4}	102	—	+ ^{3/4}
Vereen. Chemische Fabrieken	36	34	—	— 2
Compan. Mercantil Argent.	13 ^{3/4}	11 ^{1/4}	10	— 3 ^{5/8}
Cultuur-Mij. d. Vorstenland	168 ^{3/4}	166 ^{3/4}	164 ^{1/2}	— 3 ^{3/4}
Handelsver. Amsterdam	450	450 ^{1/4}	447	— 3
Handelsverg. Reiss & Co.	28 ^{7/8}	—	—	—
Int. Crediet- en Handelsverg. Rotterdam	179 ^{3/4}	177 ^{1/4}	179 ^{1/2}	— ^{1/4}
Linde Teves & Stokvis	60 ^{1/8}	63 ^{1/4}	61 ^{1/2}	+ 1 ^{3/8}
Redjang Lebong Mijub-Mij.	100	100 ^{1/4}	98 ^{1/2}	— 1 ^{1/2}
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	126 ^{3/8}	126 ^{5/8}	125 ^{1/2}	— 9
Kon. Petroleum-Mij.	349 ^{5/8}	340 ^{1/4}	338 ^{1/4}	— 11 ^{3/8}
Phoenix Oil	89 ^{3/4}	88	86 ^{1/4}	— 3 ^{3/4}
Amsterdam-Rubber-Mij	150 ^{5/8}	151 ^{1/2}	148 ^{5/8}	— 2
Kendeng Lemboe	183	185 ^{1/2}	186 ^{3/4}	+ 3 ^{1/4}
Oost-Java-Rubber-Mij.	219	215 ^{1/2}	216 ^{1/2}	— 2 ^{1/2}
Deli-Batavia Tabak Mij.	305	294 ^{1/2}	288 ^{1/2}	— 16 ^{1/2}
Deli-Maatschappij	286	282 ^{1/2}	282	— 4
Senembah-Maatschappij	262	252 ^{1/2}	250	— 12

Scheepvaartwaarden bleven vrijwel verwaarloosd; alleen 7 pCt. obligaties Kon. Hollandsche Lloyd konden eenige belangstelling trekken als gevolg van de betaalbaarstelling van den October-coupon.

	24 Spt.	28 Spt.	1 Oct.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	82 ^{1/2}	82	80 ^{1/2}	— 2
" " „gem.eig.	70 ^{1/2}	70 ^{1/10}	69 ^{1/2}	— 1
Hollandsche Stoomboot-Mij.	17	17 ^{1/2}	—	+ ^{1/2}
Java-China-Japan-Lijn	77 ^{1/2}	—	80	+ 2 ^{1/2}
Kon. Hollandsche Lloyd	87 ^{1/8}	—	—	—
Kon. Ned. Stoomb.-Mij.	53	—	—	—
Konink. Paketvaart-Mij.	114 ^{1/8}	—	111	— 3 ^{1/8}
Maatschappij Zeevaart	52	54 ^{1/2}	—	+ 2 ^{1/2}
Nederl. Scheepvaart-Unie	106 ^{3/4}	106	104 ^{5/8}	— 2 ^{1/8}
Nievelt Goudriaan	85 ^{1/2}	85 ^{1/2}	85	— ^{1/2}
Rotterdamsche Lloyd	122 ^{3/4}	—	117 ^{1/4}	— 5 ^{1/2}
Stoomv.-Mij. „Nederland”	141 ^{3/4}	139	137	— 4 ^{3/4}
" " „Noordzee”	26 ^{1/2}	23 ^{7/8}	23	— 3 ^{1/2}

De *Amerikaansche markt* was zeer stil. Eenige aandacht werd getrokken door de introductie aan onze beurs van dollar-obligaties, een heleggins-objekt, waarvoor in den laatsten tijd nogal interesse bestaat.

	24 Spt.	28 Spt.	1 Oct.	Rijzing of daling.
Americ. Smelting & Refining	58 ^{13/10}	59 ^{7/10}	59	+ ^{1/10}
Anaconda Copper	82	—	82 ^{1/10}	+ ^{1/10}
Studebaker Corp.	105 ^{1/2}	101 ^{1/2}	99 ^{7/10}	— 5 ^{13/10}
Un. States Steel Corp.	93	91 ^{1/4}	92 ^{1/10}	— ^{7/8}
Atchison Topeka	101 ^{1/2}	101	101	— ^{1/2}
Erie	15	14 ^{19/10}	14 ^{1/4}	— ^{1/4}
Southern Pacific	91 ^{3/4}	92	91 ^{1/2}	— ^{1/4}
Union Pacific	136 ^{1/2}	135 ^{1/2}	135	— 1 ^{1/2}
Int. Merc. Marine orig. gew.	8 ^{1/10}	7 ^{19/10}	7 ^{19/10}	— ^{1/8}
" " " " pref.	24	23 ^{3/8}	22 ^{7/8}	— 1 ^{1/8}

De *geldmarkt* was vast, doch ruim; prolongatie 3^{1/2} pCt.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN.

2 October 1923.

Toen ons vorige weekbericht geschreven werd waren de graanmarkten over het algemeen vast met stijgende prijzen. Voor broodgraan werd bij die ontwikkeling der markt het voorbeeld gegeven door Noord-Amerika, ofschoon, zooals wij toen uitvoerig hebben uiteengezet, de statistische positie eerder prijsverlaging zou doen verwachten wegens wereldvoorraden, die de behoefte overtreffen. Zooals echter wel meer in den graanhandel pleegt voor te komen, bewogen de markten zich niet in de richting, die de factoren, welke geacht worden haar te beheerschen, aangeven. Ook deze week heeft daarin geen verandering gebracht. Nieuws op het gebied van oogstopbrengsten valt niet te vermelden. Aan het vooruitzicht, dat de verbruikers in invoerlanden in dit seizoen ruime keus zullen hebben uit het tarwe-

Noteeringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Sept.	Mais Sept.	Haver Sept.	Tarwe Sept.	Mais Sept.	Lijnzaad Sept.
29 Spt. '23	102 $\frac{5}{8}$	90 $\frac{5}{8}$	40 $\frac{5}{8}$	11,50	9,—	23,75
22 „ '23	101	86 $\frac{1}{2}$	39 $\frac{1}{2}$	11,30	8,85	23,—
29 Spt. '22	108 $\frac{1}{4}$	62 $\frac{1}{2}$	41 $\frac{1}{2}$	11,80	8,15	19,25
29 Spt. '21	118 $\frac{1}{4}$	48 $\frac{1}{2}$	33 $\frac{1}{4}$	15,80	7,40	17,20
29 Spt. '20	230	129	55	20,40 ¹⁾	9,35	25,75
20 Juli '14	82	56 $\frac{3}{8}$	36 $\frac{1}{2}$	9,40	5,38	13,70

1) Per Febr.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten	1 October 1923	24 September 1923	2 October 1922
Tarwe* 1)	12,50	12,50	12,75
Rogge (No. 2 Western) 1)	9,20	9,20	10,25
Mais (La Plata) 2)	189,—	194,—	215,—
Gerst (38 lb. malting) . . . 2)	177,—	174,—	208,—
Haver (48 lb. White cl.) . . 1)	10,—	10,—	10,80
Lijnkoeken (Noord-Ameri- ka van La Plata-zaad) 1)	12,—	11,75	13,50
Lijnzaad (La Plata) 3)	443,—	437,—	390,—

1) p. 100 KG. 2) p. 2000 KG. 3) per 1960 KG.

*) Nr. 2 Hard. Winter Wheat.

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	23/29 Sept. 1923	Sedert 1 Jan. 1923	Overeenk. tijdvak 1922	23/29 Sept. 1923	Sedert 1 Jan. 1923	Overeenk. tijdvak 1922	1923	1922
Tarwe	28.888	581.190	879.300	—	31.086	30.124	612.276	909.424
Rogge	5.645	311.802	211.043	—	485	—	312.347	211.043
Bokweit	—	16.497	9.555	—	—	—	16.497	9.555
Mais	25.573	457.713	746.915	1.130	55.081	73.790	512.794	820.705
Gerst	10.722	181.539	108.596	194	10.096	3.597	191.635	112.193
Haver	1.631	57.445	85.374	—	533	50	57.978	85.424
Lijnzaad	1.089	107.594	143.769	—	49.856	66.793	157.450	210.562
Lijnkoek	1.075	156.419	90.846	—	—	1.547	156.419	92.393
Tarwemeel	8.273	78.235	43.867	—	4.500	5.338	82.744	49.205
Andere meelsoorten	—	1.444	8.106	—	—	2.615	1.444	10.721

aanbod van verschillende deelen der wereld ter aanvulling van eigen groote opbrengsten, is niets veranderd. Toch bleef in Noord-Amerika bijna de geheele week de tarwe markt vast met stijgende prijzen wegens de reeds in ons vorige bericht vermeldde verwachting van betere toestanden in Europa en het naderende einde van de Ruhrkwastie. Werkelijk leidden de laatste gebeurtenissen in het Ruhrgebied tot nieuwe bedrijvigheid van de Duitse regering als koopkaas van graan. Bijna 10.000 ton stoomende Noord-Amerikaanse tarwe, gedeeltelijk reeds op weg naar Hamburg, doch nu naar Rotterdam gedirigeerd, alsmede rond 25.000 ton La Platatarwe kocht zij met bestemming naar den Beneden-Rijn, doch de eigenlijke geregelde handel gaat zeer voorzichtig te werk en in alle Europeesche invoerlanden is het vooral spoedige tarwe, die de aandacht trekt ter bevrediging der onmiddellijke behoefte, terwijl zaken op aflading niet omvangrijk zijn. Eigenlijk kwamen die in eenigszins ruime mate slechts tot stand in Engeland, waar nog vrij geregeld Canadeesche soorten op aflading werden gekocht. Ook daar echter betreffen de zaken vooral spoedige partijen, waarvan Manitoba's weder het grootste gedeelte uitmaken en een premie blijven bedingen boven latere posities. Enkele markten, vooral Liverpool, kochten ook de goedkoopere tarwe-soorten, doch vooral Britsch-Indische, waarvan de kwaliteit tegenvalt, is moeilijk te plaatsen. Ook spoedige La Platatarwe was herhaaldelijk dringend aan de markt. Duitsland kocht halve de zoeven vermeldde regeeringsinkoop voor het Ruhrgebied slechts weinig tarwe en ging voort met geregelde, doch niet groote zaken van Noord- en Zuid-Amerika. Nederland kocht spoedige La Platatarwe en de goedkoopere Noord-Amerikaanse soorten, terwijl ook in België de handel niet levendig is en zich beperkt tot het dagelijks benoedigde. Over het algemeen blijft men dus in Europa den loop der markt afwachten in de verwachting, dat de groote Canadeesche oogst, goede vooruitzichten in de uitvoerlanden van het Zuidelijk halfrond en de zeer bevredigende opbrengsten in Europa met uitvoer-overschotten in Rusland, Roemenië, Zuid-Slavië en Hongarije niet zullen nalaten binnen afzienbaren tijd den tarweprijs te drukken. Reeds scheen op 29 September die verwachting tot werkelijkheid te worden, toen zoowel te Chicago als te Winnipeg gevoelige prijsdalingen intraden, doch gisteren reeds werd een gedeelte dier prijsverlaging weer ingehaald. Tegenover een week tevoren, sloot Chicago voor December nog 2 $\frac{1}{8}$, voor Mei $\frac{1}{8}$ dollarcent per 60 lbs. hooger, Winnipeg $\frac{1}{4}$ cent voor October en $\frac{3}{8}$ cent voor December. De prijsbeweging in Europa voor Noord-Amerikaanse tarwe-soorten volgde de fluctuaties, doch de aankoop werd verder beperkt door de in de afgelopen week weder ruime verschepingen, die zoowel van Noord- als van Zuid-Amerika aanmerkelijk vermeerderden. Daarbij komt, dat spoedige een sterke toename wordt verwacht van de tarweverschepingen van de Noord-Amerikaanse Westkust. Maatregelen worden getroffen voor den uitvoer over Vancouver van een groot gedeelte der Canadeesche tarwe. Er zal echter een flinke achterstand

moeten worden ingehaald, vóór de Noord-Amerikaanse tarweverschepingen den omvang van het vorige seizoen hebben bereikt. Tot nog toe bedragen zij daarvan slechts 60 pCt., terwijl de verschepingen van meel nauwelijks zijn vermeerderd. Van Argentinië is sedert den aanvang van dit seizoen ongeveer evenveel verscheept als in het overeenkomstige gedeelte van 1922. De vermeerderde verschepingen van Argentinië in deze week brachten geen vermindering in den voorraad in de Argentijnsche havens teweeg. De aanvoeren zijn namelijk ruim, doch de ten slotte nog vrij bevredigende omzet en het Noord-Amerikaanse voorbeeld leidden tot prijsverhoogen aan de termijnmarkten te Buenos Aires en Rosario van 5 tot 25 centavos per 100 KG. Het meest is de Februari-termijn gestegen, ofschoon de vooruitzichten voor den nieuwen oogst uitstekend blijven. Van Rusland gaan de tarweverschepingen op bescheiden schaal voort. Zij blijven nog ten achteren bij die van andere graansoorten, doch dat het de Russische regering ernst blijft met haar exportplannen, blijkt uit haar voortdurende bevrachtingen van scheepsruimte van de havens der Zwarte Zee. Het Russische rogge-aanbod wekt weinig belangstelling. Ook overigens werden in rogge niet veel zaken gedaan, afgezien van de Duitse inkoop voor het Ruhrgebied. In Nederland is de vraag naar buitenlandsche rogge nog niet weder levendig, hetgeen echter niet wegneemt, dat de laatste dagen weder eenige zaken van Noord-Amerika werden gedaan. Scandinavië en Denemarken blijven koper voor rogge. Dat deze landen niet kieskeurig zijn ten opzichte van de kwaliteit, blijkt uit hun belangstelling voor Groningsche rogge, die zeer onbevredigend is uitgevallen en waarvan natuurgewichten van nauwelijks 60 KG. de gewoone uitzondering zijn. Chicago was voor rogge vast, doch door de flauwe markt op 29 September kwam het ten slotte niet tot prijsstijging van beteekenis.

Ging voort broodgraan de vaste stemming dezer week in de eerste plaats uit van de uitvoerlanden, waarbij Europa slechts schoorvoetend volgde, voor mais is men ook in de invoerlanden algemeen overtuigd, dat voor prijsverlaging ingevallen in den eersten tijd weinig aanleiding bestaat. Nu en dan brengen onverwacht groote Argentijnsche verschepingen eenige weifeling en prijsinzinking teweeg, zoodaas ook dezer dagen het geval is. Juist was in deze week de maïsmarkt vast met prijsverhoging voor alle soorten, want ook zeer vaste markten in Noord-Amerika, die vroege aanvoeren van Noord-Amerikaanse mais onwaarschijnlijker maken, hadden meegewerkt. De September-termijn te Chicago eindigde op een zeer hoog niveau en met slechts een enkele onderbreking stegen ook de termijnen van den nieuwen oogst aanmerkelijk ten gevolge van vorstschade. Voor December bedroeg de verhoging 4 $\frac{1}{2}$, voor Mei 2 $\frac{1}{8}$ dollarcent per 56 lbs. In Engeland verbeterde de vraag naar mais en zoowel La Plata als Zuid-Afrikaansche mais, in ladingen en in parcelen, ontmoeten tot stijgende prijzen meer kooplust. Het feit, dat reeds $\frac{2}{3}$ van het Argentijnsche maisoverschot en meer dan de helft van het in Zuid-Afrika beschikbare surplus verscheept zijn, had

die vaste stemming ten gevolge. Ook is het Russische aanbod van maïs zeer klein en verhoogde Roemenië zijn prijzen voor het restant zijner oude maïs. Wel belooft de nieuwe oogst daar een ruime opbrengst; doch het zal nog eenigen tijd duren, vóór de verschepingen daarvan een aanvang nemen. In België is de vraag voor maïs bevreemdend en ook Nederland was vast, ondanks de aanvoeren van La Plata-maïs, die spoedig te verwachten waren. In de laatste dagen der week arriveerden daarvan de eerste booten tegelijkertijd met eenige partijen van den Donau en toen bovendien groote maïsverschepingen van Argentinië werden gemeld, die in Engeland de stemming deden omslaan en daar de prijsverhoging der week verloren deden gaan, verminderde in Nederland de kooplust sterk, zoodat gisteren stoomende La-Plata-maïs enkele guldens per last lager te koop was met weinig vraag. Het zou ons echter niet verwonderen, indien door de vaste statistische positie van maïs, ook deze inzinking slechts zeer tijdelijk zou blijken te zijn, al zal het misschien aan de Nederlandsche markt eenige moeite kosten de tot half October aankomende hoeveelheden La Plata-maïs op te nemen. In Argentinië houdt de maïsprijs zich goed staande, ofschoon de laatste dagen de markt iets minder vast was en na eenige fluctuatie in den loop der week sluiten de termijnmarkten onveranderd tot 5 centavos lager. Zuid-Afrikaansche maïs bleef in Engeland vast en blijft ook hier de aandacht trekken. Dageelijks komen daarin zaken tot stand, ofschoon de hooge prijzen, die aan de Engelsche markt betaald worden, de zaken bemoeilijken. Duitschland koopt weinig maïs, doch toont meer belangstelling voor het goedkoopere artikel gerst, die vooral van Rusland werd gekocht. Russische gerst werd deze week ruim aangeboden en behalve naar Duitschland werden ook naar Nederland daarin groote zaken gedaan, zoowel wegens goede kwaliteit als wegens den prijs, die eenige guldens lager was dan voor Donaugerst. In deze laatste soort was in Nederland dan ook de omzet minder groot; doch België kocht ze geregeld; terwijl ook naar Engeland zaken in Donaugerst werden gedaan. Volgens de laatste berichten uit Roemenië valt de kwaliteit der gerst ten slotte mee, doch de opbrengst blijft sterk ten achteren bij het vorige jaar. Zij bedraagt circa 25 pCt. minder dan in 1922. Ook kocht men daar weder Perzische gerst, die in de meeste andere landen slechts zelden koopers vindt. Vooral kocht Engeland Canadeesche gerst; waarin ondanks de hooge prijzen ook naar Nederland nu en dan zaken tot stand kwamen.

Haver was in Engeland vast voor Canadeesche soorten en ook La Platahaver trok meer belangstelling, daar voor Noord-Afrikaansche de prijs vrij aanmerkelijk hooger uitkwam door den hoogerden frankenkoers. Nog grooter dan voor gerst is in Roemenië de vermindering tegenover het vorige jaar in de opbrengst der haver. Zij bedraagt ongeveer 30 pCt.

SUIKER. NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per Oct./Dec.	Londen			New York 96 pCt. Centrifugals	
		Tates Cubes No 1	White Java f.o.b. per			Amer. Granulated c.t.f.
			Oct./Dec.	Oct./Dec.		
27 Sept. '23	f29 7/8	Sh. 60/9	Sh. 25/-	32/- nom.	\$ 7,78	
20 " '23	f27 3/8	59/9	24/3	32/- nom.	7,03	
27 Sept. '22	f21 7/8	54/9	18/3	21/-	4,77	
27 Sept. '21	f23 7/10	57/6	19/9	25/-	4,23	
4 Juli '14	f11 13/32	18/-	—	—	3,26	

Op de verschillende suikermarkten kon ook deze week de rijzing zich verder handhaven, totdat ten slotte aan het einde eene reactie intrad, welke uitging van New York, alwaar de termijnnoteringen wat fluctueerden en de markt het volgende aanzien vertoonde: Spot Centrifugals, opening: 7,41/slot 7,78, September opening: 5,30, hoogste punt: 5,90/slot 5,76; December 4,85/5,14/4,93; Maart 3,96/4,16/3,93; Mei 4,04/4,24/4,03.

De Amerikaansche Raffinadeurs bleven als koopers in de markt en kochten Cubasuiker tot prijzen olopende tot d.c. 6,—. Daarna konden zij Peru en Brazilië suiker tot iets lagere prijzen machtig worden.

De Cuba-statistiek geeft het volgende weer:

	1923	1922	1921
	Tons	Tons	Tons
Weekontvangsten 22 Sept. '23.	18.113	37.040	7.000
Tot. sedert 1 Dec. '22-22 Sept. '23	3.378.908	3.758.137	3.207.000
Aantal werkende fabrieken ..	—	2	2
Weekexport 22 Sept. '23	63.315	45.821	17.000
Totale export 1 Jan.-22 Sept. '23	3.060.563	3.410.742	2.012.000
Totale voorraad 22 Sept. '23 ..	318.351	363.910	1.195.000

Voor den Europeeschen bietoogst zijn de vooruitzichten over het algemeen gunstig. In Duitschland is het op het oogenblik nog zeer lastig te taxeerden hoeveel van den bietoogst effectief tot suiker zal worden verwerkt, resp. welk gedeelte voor veevoeder zal worden aangewend.

F.O.Licht publiceert zijne eerste voorloopige raming van de Europeesche bietsuiker oogsten als volgt:

	1923/24	1922/23
	Tons	Tons
Duitschland	1.375.000	1.460.000
Tsjecho-Slowakije	950.000	726.472
Oostenrijk	40.000	24.000
Hongarije	110.000	82.000
Frankrijk	510.000	492.000
België	300.000	268.928
Holland	300.000	255.592
Denemarken	114.000	90.000
Zweden	175.000	71.800
Polen	450.000	310.000
Italië	325.000	297.280
Spanje	190.000	170.000
Rusland	300.000	200.000
Overige landen	175.000	101.500
Totaal in Europa	5.344.000	4.549.572

Natuurlijk zijn bovenstaande cijfers voor aanmerkelijke wijzigingen vatbaar al naar gelang van de weersgesteldheid gedurende October.

De zichtbare voorraden zijn volgens Czarnikow:

	1923	1922	1921
	Tons	Tons	Tons
Duitschland 1 Aug. '23	424.900	147.900	178.800
Tsjechoslowakije 1 Sept. '23 ..	31.000	15.600	71.000
Frankrijk 1 Aug. '23	104.000	61.000	36.700
Nederland 1 Sept. '23	16.600	52.700	14.900
België 1 Sept. '23	26.000	23.300	12.000
Engeland 1 Sept. '23	336.500	291.950	297.000
Totaal in Europa	939.000	592.450	610.400
Ver. Stat. (Atl. hav.) 22 Sept. '23	110.000	127.750	117.200
Cuba 22 Sept. '23	318.400	356.000	1.195.600
Totaal ..	1.367.400	1.076.200	1.923.200

In Engeland toonde zoowel de termijnmarkt als die voor effectieve suiker eene verdere rijzing, totdat aan het einde der week met de lagere Amerikaansche noteringen ook hier eene reactie intrad. Intusschen hadden Raffinadeurs hunne prijzen deze week met sh. 1/- verhoogd. In Engeland aangekomen Javasuikeer werd tot stijgende prijzen gedeeltelijk door de consumtie opgenomen en gedeeltelijk naar het Continent herverkocht; er bleef dan ook weinig Javasuikeer onverkocht.

In Java waren sommige houders meer geneigd tot afgeven, doch gaandeweg verbeterde de stemming weder. Herverkoopten vonden plaats tot ca. f 16,37½ voor Superieur en tot f 15,37½/15,75 voor No. 16 en hooger. Het rendement van 146 fabrieken bedroeg per 15 September slechts ruim 4 pCt. minder dan verleden jaar.

Ook hier te lande was de markt gedurende de afgelopen week vast gestemd en liepen prijzen voor October/December-levering en voor latere leveringen, resp. ca. f 2 en f 1 op. Door realisatie-aanbod ten gevolge van het lager afkomen van Amerika toonden koopers zich terughoudend en sloot de markt in eene bepaalde flauwe stemming, met prijzen als volgt: October f 29,75; December f 26,87½; Maart f 27; en per Mei f 26,75. De totale omzet op de termijnmarkt beliep gedurende de afgelopen week ca. 8000 tons. Ook voor loco partijen Javasuikeer, zoowel als voor spoedigen afscheep van Engeland bestond hier vrij veel belangstelling en daarvoor werd van f 31,50 tot f 33 betaald. Verdere zaken stuitten af op de door houders gevraagde hoogere prijzen.

KATOEN.

Noteering voor Loco-Katoen.

(Middling Uplands.)

	27 Sept. '23	20 Sept. '23	14 Sept. '23	27 Sept. '22	27 Sept. '21
New York voor Middling ...	29,45 c	30,50 c	28,70 c	20,70 c	21,55 c
New Orleans voor Middling	28,25 c	29,25 c	27,50 c	20,25 c	20,50 c
Liverpool voor Fy Middling	16,95 d	18,58 d	17,39 d	12,84 d	15,09 d

Ontvangsten in- en uitvoeren van Amerikaansche havens.
(In duizendtallen balen)

	1 Aug. '23 tot 28 Sept. '23	Overeenkomstige perioden	
		1922	1921
Ontvangsten Gulf-Havens.	1.172	941	1.052
„ Atlant.Havens			
Uitvoer naar Gr. Brittannië	241	208	120
„ „ 't Vasteland.	451	326	539
„ „ Japan	36	54	209
Voorraden. (In duizendtallen balen)			
	28 Sept. '23	28 Sept. '22	28 Sept. '21
Amerik. havens	487	672	1.412
Binnenland	574	734	1.148
New York	—	—	—
New Orleans	—	—	—
Liverpool	66	275	517

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons,
Manchester, d.d. 19 September 1923.

Prijzen voor Amerikaansche katoen, die geregeld zijn gestegen, bleven Donderdag en Vrijdag eenigszins op hetzelfde niveau. Sindsdien zijn noteeringen echter dagelijks opgelopen, zoodat over de voorbijgegangene week een aanmerkelijke prijstoenamen te vermelden is. Als voornaamste oorzaak hiervan wordt de enorme regenval in de katoendistricten aangemerkt, terwijl ook het vele koopen van speculanten hierop niet zonder invloed gebleven is. Enkele zaken kwamen tot stand. Egyptische katoen is bijna 1 penny duurder dan een week geleden. De vraag is bevredigend voor deze soort. Verkoopen van Peruvian en andere soorten waren gisteren goed te noemen.

Amerikaansche garens zijn ongeveer 1 penny duurder dan een week geleden. De vraag naar grove nummers is gering, terwijl medio nummers beter verkocht worden. Ring-garens zijn moeilijk verkoopbaar en prijzen weinig beter. In extra harde garens zijn enkele zaken gedaan. Biedingen van Indië voor 40er Mule zijn nog steeds niet te accepteren, terwijl doubleerders klagen over gebrek aan aanvragen. Spinners van Egyptische katoen waren genoodzaakt de prijzen van het ruwe materiaal te volgen, waardoor minder verkocht werd. De vraag naar 60er twist blijft vrijwel constant, doch spinners hebben alle moeite hunne marges te verbeteren. Wat de fijne nummers betreft, hebben sommige spinners gedurende de afgelopen week behoorlijk kunnen verkoopen, zoowel twist en weft als inslag voor doubleerdoeleinden. Garens voor de naaigarenfabrieken werden eenigszins meer gevraagd, doch op 't oogenblik is dat opgehouden. De Board of Trade gaf de vorige week aan, dat verschepingen in Augustus, vergeleken bij Juli, met ongeveer 35 pCt. zijn toegenomen, doch blijft dit cijfer nog ruim 17 pCt. beneden dat van Augustus 1922.

De stand van de doekmarkt komt ongeveer overeen met dien van de vorige week. Zoowel van Indië als van China waren er in het begin van de week heel wat aanvragen, terwijl biedingen in vele gevallen zoo waren, dat zij enkele dagen vroeger wel geaccepteerd hadden kunnen worden. De stijging van katoenprijzen heeft alle kans op zaken doen te niet gedaan en slechts in die gevallen, waarin leveranciers de vraag voorzien hebben, zijn nog orders afgesloten. Verkoopen op de tegenwoordige prijsbasis zijn bijna onmogelijk. Slechts eerste klas goederen voor het Continent zijn tegen de hoogere prijzen verkoopbaar.

Manchester, d.d. 26 September 1923.

Prijzen van Amerikaansche katoen hebben de laatste week sterk gefluctueerd door de afwisselende weerberichten. In enkele districten schijnt te veel regen gevallen te zijn, zoodat de oogstschatting opnieuw verlaagd is. Verleden Donderdag waren prijzen bijna 4 d. hooger dan op 1 Aug. j.l. en het thans bereikte prijsniveau is bijna even hoog als de hoogste prijzen van het vorig seizoen. Het wordt hierdoor moeilijk tot zaken te komen, ook in verband met de nog zeer ongeregelde condities van de economische wereld. Sedert Maandag zijn de prijzen wat flauwer, doch men moet nog afwachten, of deze daling ook slechts van tijdelijken aard is. Op den handel hebben deze hooge prijzen een nadeeligen invloed en de afname door de spinnerijen is slechts gering. Prijzen van Egyptische katoen blijven vast en de afzet is bevredigend.

Voor spinners van Amerikaansche garens wordt de toestand slechter. Het is daarom niet te verwonderen, dat de Spinnersvereniging ook voor October een stopzetting van

50 % aanbeveelt. Grootte orders zijn er niet en door de kleine partijen, die zoo nu en dan gekocht worden, wordt het moeilijk de positie van de spinners te verbeteren. Ook de binnenlandsche vraag is zeer gering, terwijl biedingen van Indië voor 40er en 44er mule in den regel te laag zijn en de vraag naar getwijnde garens geheel schijnt te hebben opgehouden. Egyptische garens zijn vast, terwijl in cops enkele orders geplaatst zijn. Ook in 64/2 en 84/2 om te merceriseeren is voor Bombay iets gedaan, doch prijzen waren zeer slecht. Over het algemeen gaat in deze garens dan ook weinig om.

De kleine daling in katoenprijzen heeft nog niet veel invloed op de prijzen van manufacturen, speciaal van Indië, maar biedingen zijn over 't algemeen te laag voor de tegenwoordige vraagprijzen, daar de meeste fabrikanten niet bereid zijn, verdere concessies te doen. De positie voor de meeste weverijen is dan ook niets verbeterd, hoewel enkele fabrieken, speciaal in fancies, wel voor geruimen tijd bezet zijn.

19 Sept. 26 Sept. Oost. koersen. 18 Sept. 25 sept.
Liverpoolnoteeringen. T.T. op Indië $1\frac{1}{4}\frac{5}{8}$ $1\frac{1}{4}\frac{5}{8}$
F.G.F. Sakellarides 18,50 18,05 T.T. op Hongkong $2\frac{3}{8}$ $2\frac{3}{8}$
G.F. No. 1 Oomra 10,20 10,20 T.T. op Shanghai $3\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$

KOFFIE.

(Mededeeling van de Makelaars G. Duuring & Zoon, Kolff & Witkamp, Leonard Jacobson & Zonen en G. Bijdendijk.)

Noteeringen en voorraden.

Data	Rio		Santos		Wisselkoers
	Voorraad	Prijs No. 7	Voorraad	Prijs No. 4	
29 Sept. 1923	693.000	20.225	937.000	23.000	$5\frac{1}{2}\frac{1}{64}$
22 „ 1923	737.000	20.825	1.101.000	23.000	$5\frac{1}{4}$
15 „ 1923	759.000	19.600	1.099.000	22.500	$5\frac{1}{16}$
29 Sept. 1922	1.799.000	16.675	2.542.000	22.800	$6\frac{1}{2}\frac{1}{32}$

Ontvangsten.

Data	Rio		Santos	
	Afgelopen week	Sedert 1 Juli	Afgelopen week	Sedert 1 Juli
29 Sept. 1923....	106.000	1.083.000	213.000	2.468.000
29 Sept. 1922....	77.000	891.000	170.000	1.761.000

NEDERLANDSCH-INDISCHE THEE.

(Opgave Pakhuismeesteren van de Thee.)

(Herleid tot 1/1 Kisten.)

Voorraad 31 Augustus 1923.....	48.065
Sedert aangevoerd.....	15.063
	63.128
Sedert afgeleverd.....	31.193
Voorraad heden	31.935
Waarvan in de eerste hand.....	15.700

Amsterdam, 29 September 1923.

RUBBER.

In de afgelopen week heerschte er over het algemeen een iets betere stemming met meerdere kooplust. Het slot-evenwel was weer flauwer en de aanvankelijk gestegen prijzen daalden weer tamelijk snel:

De slotnoteeringen zijn:		einde voorafgaande week:	
Prima Crêpe	October .. 81 ct.	$80\frac{1}{2}$ ct.
„ „	Nov./Dec. 83 „	$82\frac{1}{2}$ „
„ „	Jan./Maart $84\frac{1}{2}$ „	$83\frac{1}{2}$ „
Smoked Sheets	October.. 81 „	$80\frac{1}{2}$ „
„ „	Nov./Dec. $82\frac{1}{2}$ „	$82\frac{1}{2}$ „
„ „	Jan./Maart $83\frac{1}{2}$ „	$83\frac{1}{2}$ „

2 October 1923.

COPRA.

De markt was deze week zeer vast, en er gingen dagelijks groote posten om. Consumenten kochten regelmatig, vooral stoomende partijen.

De noteeringen zijn:

Ned. Ind. f.m.s. stoomend, dichtbij f	33,25
„ „ „ September aflading „	$32,62\frac{1}{2}$
„ „ „ Oct./Dec. „	31,75

1 Oct. 1923.

STEENKOLEN.

Sinds ons laatste rapport is de markt afwisselend flauwer en vaster gestemd geweest. De verwachting is algemeen geweest, dat de productie in Centraal-Europa, dank

zij het opgeven van het lijdelijk verzet door de Duitschers, zou toenemen en dat in dat geval de vraag van Duitse zijde naar Engelsche kolen verminderen zal. Of deze verwachting bewaarheid zal worden moet worden afgewacht. Zooveel is zeker, dat de markt op het oogenblik onmiskenbaar teekenen van grootere vastheid vertoont en dat de Engelsche mijnbesturen de toekomst niet zonder vertrouwen tegemoet zien.

De prijzen zijn als volgt:

Northumberland Ongezeefde	f 15,65
Durham Ongezeefde	„ 16,25
Cardiff Ongezeefde	„ 17,50
Schotsche Gezeefde	„ 14,75
Yorkshire Gewasschen Doubles	„ 13,50
Gietcokes	„ 30,—

alles per ton van 1000 KG., franco Rotterdam/Amsterdam.

Markt vast.

2 October 1923.

VERKEERSWEZEN.

GRAAN.

Data	Petro-grad Londen R'dam	Odessa Rotter- dam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotter- dam	Bristol Kanaal	Rotter- dam	Engel- land
24-29 Sept. 1923	—	14/- ²	2,15 ¹	—	22/8	22/8
17-22 „ 1923	—	14/- ²	2,15 ¹	—	22/7	22/7
25-30 Sept. 1922	—	—	12 c ³	3/-	22/-	22/-
26 S.-1 Oct. 1921	—	—	4/3	4/3	23/-	23/-
Juli 1914	11 d.	7/3	1/11¼	1/11¼	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bordeaux	Genoa	Port Said	La Plata Rivier	Rotter- dam	Gothen- burg
24-29 Sept. '23	6/6	9/-	9/3	13/6	5/9	6/6
17-22 „ '23	6/9	9/2	9/3	12/11	5/4	6/6
25-30 Sept. '22	7/-	11/8	13/9	16/-	5/4½	7/6
26 S.-1 Oct. '21	8/3	13/3	13/-	14/-	6/6	9/-
Juli 1914	fr. 7,—	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

1) \$ per ton kolen. 2) Per ton d.w. 3) Am. cents per 100 lbs.

RIJNVAART.

Week van 23—30 September 1923.

De aanvoren van zeezijde waren minder dan de voorafgegane week. Behalve kolenbooten omvatten deze ook enkele graan- en ertsbooten. Rijnschepen waren in alle afmetingen voldoende voorradig, aanbieding daarentegen tamelijk.

De daghuur voor groote Duitse schepen bedroeg gemiddeld 2 cts., voor kleinere vlotgaande Duitse schepen 2—2½ cts. Voor groote Hollandsche schepen werd 2—2½ cts., voor kleine 2½ cts. betaald. De waterstand was tot in het laatst van de week langzaam wassend, daarna trad weder val in. Naar den Boven-Rijn werd op ca. 1,70 M. afgeladen.

Het sleeploon werd in doorsnee genoteerd volgens het 55 cts. tarief.

INKLARINGEN. NIEUWE WATERWEG.

Landen van herkomst	Juli 1923		Juli 1922	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	40	22.844	50	21.377
Groot-Brittannië	438	350.658	390	329.246
Duitschland	70	105.825	37	57.235
Noorwegen	24	30.572	47	95.069
Zweden	31	20.193	33	34.014
Denemarken ...	3	4.097	3	294
Finland	8	12.370	3	3.221
Finland	4	4.473	6	5.255
België	24	46.771	16	24.149
Frankrijk	22	10.420	49	48.575
Spanje	8	13.180	28	44.050
Italië	1	1.450	9	20.602
Oostenr.-Hong., Griekeland ...	2	3.624	3	3.859
Rusland-Zw. Zee	4	9.937	1	1.813
Roemenië, Bulg.	3	7.070	7	11.927
And. Midd. Zeeh.	8	13.786	21	38.009
Over. Wk. Afrika	1	2.423	7	13.312
Oostkust-Afrika.	2	4.489	4	18.951
Zuid-Afrika	3	15.434	3	9.312
Voor-Indië	7	26.671	9	31.095
Achter-Indië ...	1	3.292	1	3.742
Ned. Oost-Indië.	6	23.102	5	21.232
And. Aziat. hav.	14	67.243	7	36.495
Australië	1	5.343	1	4.366
Vereen. Staten..	41	186.536	55	224.384
Canada	9	25.473	13	43.618
Midden-Amerika	7	22.616	4	11.928
Brazilië	2	6.138	1	3.253
Argent., Urug. .	17	55.372	12	36.782
Chili	1	2.726	—	—
South Georgië..	—	—	1	2.259
Totaal	802	1.104.128	826	1.199.424
Periode 1 Jan.— 31 Juli 1)	5.081	7.083.862	5.315	7.552.042
Nationaliteit				
Nederlandsche..	222	348.912	244	379.507
Britsche	303	327.758	296	363.583
Duitsche	106	147.653	76	71.273
Noorsche	46	47.184	47	82.783
Belgische	8	8.390	4	4.537
Fransche	22	18.799	47	57.699
Zweedsche	33	28.383	26	24.407
Deensche	4	10.697	3	4.327
Vereen. Staten..	16	57.317	23	83.068
Andere	42	109.035	60	128.240
Totaal	802	1.104.128	826	1.199.424

1) 1913, 6.663 schepen met 8.035.307 N. R. T.

(Dirkzwager's Scheepsagentuur Maassluis.)

The Anglo-South American Bank, Ltd.

Kapitaal en Reserves meer dan £ 13.000.000,—.

Argentinië - Chili - Uruguay - Peru
Mexico - New York - Parijs -
Barcelona - Bilbao - Madrid - Vigo
Sevilla - Valencia.

Bank- en Wisselzaken,
Handelscredieten.
Incasseeren van documentaire
wissels.
Aan- en verkoop van Effecten.

Hoofdkantoor: 62 Old Broad Street, London E.C.